

TAMMELAN KUNTA
TALOUSARVIO 2023
TALOUSSUUNNITELMA 2024-2025

TAMMELA

www.tammela.fi

SISÄLLYS

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS	3
1 KUNTASTRATEGIA	4
2 YLEISPERUSTELUT	7
2.1 Valtion toimenpiteet ja kuntatalous.....	7
2.1.1 Yleinen taloudellinen tilanne.....	7
2.1.2 Kuntatalous 2022-2024	8
2.2 Kunnan talousarvion lähtökohdat	9
2.2.1 Väestömuutokset.....	9
2.2.2 Työpaikat ja työllisyys.....	10
2.2.3 Talousarvio ja talousarvion tasapaino	12
2.2.4 Henkilöstö ja henkilöstömenot.....	13
2.3 Tammelan kunnan talousarvion lähtökohdat.....	14
2.3.1 Käyttötalousmenojen kehitys.....	14
2.3.2 Verotulojen kehitys	15
2.3.3 Valtionosuuksien kehitys	16
2.3.4 Lainanotto ja investointien kehitys	17
3 TALOUSARVION JA –SUUNNITELMAN RAKENNE, SITOVUUS, TILIVELVOLLISET SEKÄ ARVIINTISUUNNITELMA	18
3.1 Rakenne ja sitovuus	18
3.2 Tilivelvolliset.....	18
3.3 Toiminnan ja tavoitteiden toteutumisen arviointi	20
4 KÄYTTÖTALOUSOSA	21
4.1 Hallinto- ja kehittämispalvelut.....	21
4.1.1 Hallinnon ja talouden palvelualue	21
4.1.2 Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue	22
4.2 Sivistyspalvelut.....	24
4.2.1 Varhaiskasvatuksen palvelualue.....	24
4.2.2 Perusopetuksen palvelualue	25
4.2.3 Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue	27
4.3 Tekniset palvelut.....	32

TAMMELA

www.tammela.fi

4.3.1	Yhdyskuntatekniikan palvelualue	32
4.3.2	Kiinteistöjen palvelualue	34
4.3.3	Kaavoituksen ja lupien palvelualue	36
4.3.4	Ruuan ja puhdistuksen palvelualue	37
4.3.5	Vesihuollon palvelualue	39
4.4	Sisäiset erät	41
5	TULOSLASKELMAT	42
5.1	Tuloslaskelma 2023	42
5.2	Tuloslaskelma 2022-2025	44
6	INVESTOINTIOSA	45
7	RAHOITUSOSA	46
8	TALOUSARVION JA TULOARVIoidEN YHTEENVETO	47
9	VESILAITOKSEN LASKELMAT	48
9.1	Vesilaitoksen tuloslaskelma	48
9.2	Vesilaitoksen rahoituslaskelma	49
LIITTEET	50	

KUNNANJOHTAJAN KATSAUS

Tammelassa ja koko Forssan seudulla väestön määrä on laskenut tasaisesti jo useamman vuoden ajan ja ennusteen perusteella väestön määrä jatkaa laskuaan. Kyseessä ei ole hetkellinen muutos, vaan selvä trendi. Vuoden 2021 lopussa seudun väestön määrä oli 32 034 ja ennusteen mukaan vuoteen 2031 mennessä seudun väkimäärä tulee olemaan noin 29 500. Syyskuun 2022 lopussa Tammelan väkiluku oli 5 935, jossa laskua alkuvuodesta noin 70. Kunnan väestörakenne on muuttunut ja muutos jatkuu samansuuntaisena. Ikäjakauman yläpää levenee ja lasten ja nuorten osuus vähenee. Työttömien työnhakijoiden määrä on laskenut vuonna 2022 kaikissa ikäryhmissä ja syyskuussa 2022 työttömyysaste oli 6,0. Kunnan alueella toimivien yritysten osalta on tapahtunut hienoista kasvua perustettavien yritysten osalta, mutta yritykset ovat pääosin pieniä. Maataloustuotannon osalta liha- ja maitotilojen osalta tilamäärät ovat laskeneet.

Tulevien vuosien osalta kuntien toimintaan ja vastuisiin tulee merkittäviä muutoksia. SOTE-uudistus vuoden 2023 alusta sekä työ- ja elinvoimapaalvelujen siirto näillä näkymin vuoden 2025 aikana tulee muuttamaan kuntien rahoitus pohjaa, vastuita, rakennetta sekä toiminnallisuuksia. SOTE-uudistus tulee vaikuttamaan rahoituksen uusjakoon, kun maakuntasoiset hyvinvointialueet tulevat vastaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palveluista. Hyvinvointialue on kunnista ja valtiosta erillinen julkisoikeudellinen yhteisö, jolla on alueellaan löyhästi demokraattinen itsehallinto. Kuntien rooli kuntalaisten edunvalvojana tulee korostumaan kuntien toimiessa paikallistason itsehallinnollisina toimijoina. TE24(25) uudistuksella muutetaan vastuita ja rahoitusta työvoima- ja elinkeinopalveluiden osalta. Tammelan kunta tulee olemaan TE24-ratkaisun suunnittelussa vahvasti mukana, jotta tärkeimmät palvelut tullaan turvaamaan kunnassa lähialueena.

Vuoden 2022 osalta valtiolle ja kunnille kertyy verotuloja enemmän kuin vuonna 2021. Verotulojen kasvu on seurausta yritysten hyvistä tuloksista, työllisyyden kohenemisesta sekä hintojen noususta ja erityisesti kulutusverojen kasvu on ollut merkittävää. Verottajan arvion perusteella käänne kuitenkin tapahtuu ja vuodelle 2023 ennustetaan heikompaan verotulojen kertymää kuin vuodelle 2022. Vuoden 2022 osalta Tammelan kunnan verotuloihin odotetaan myös maltillista kasvua. Verotulojen kertymän arvioidaan olevan noin 14,2 milj. euroa vuodelle 2023

Energian hinnannoususta seurannut yleinen hintojen nousu vaikuttaa myös valtion ja kuntien menoihin. Monet valtion kulut on sidottu indeksiin ja esimerkiksi eläkkeet nousevat 2022/2023 vaihteessa inflaation seurauksena merkittävästi. Energian hinnannousulla on myös suora vaikutus kuntien menoihin kasvaneina sähkön ja lämmön kustannuksina. Lisäksi energian hintojen nousu näkyy palvelusopimuksissa. Energian hintojen nousu ja inflaatio tekevät talouden ennustamisesta epävarmaa ja tämä pitää huomioida ja riskejä arvioida mm. investointien toteutuksessa ja ajoittamisessa. Kunnan isoin menoerä on henkilöstökulut ja vuoden 2023 talousarviossa on huomioitu vuonna 2022 voimaantulleet palkankorotukset.

Tammelan kunnan investointiaste on menneinä vuosina ollut matala. Vuoden 2022 osalta investoinnit ennustetaan olevan noin 3.1 milj. euroa ja vuoden 2023 talousarviossa kokonaisinvestointitaso on 8,2 milj. euroa. Vuosille 2023-2025 suunnitellut merkittävimmät investoinnit ovat uusi liikuntahalli, uusi koulukeskus, keskustan kehittäminen sekä Riihivalkama-Porras runkoviemärin loppuun rakentaminen. Vesihuoltoon liittyviä investointeja tehdään myös merkittävästi, vesihuolto on arvioitu kriittiseksi palveluksi kuntalaisille. Pienemmissä investoinneissa on keskitytty mm. energiatehokkuusinvestointeihin.

Vuonna 2023 tullaan laatimaan kunnalle uusi strategia. Strategian painopisteet tulee olemaan elinvoiman kehittäminen ja sote-palveluiden turvaaminen.

Vuoden 2023 talousarvion vuosikate on 3.1 miljoonaa euroa. Vuosikatteen tulee olla tulevina noin 3.0 miljoonaa euroa, jotta investoinneista seuraava lainanhoitokulut saadaan turvallisesti hoidettua.

1 KUNTASTRATEGIA

Kunnanvaltuusto hyväksyi uuden kuntalain mukaisen Tammelan kunnan kuntastrategian kokouksessaan 9.11.2015, § 55.

Toimintaympäristöön vaikuttavat trendit

Väestö

- Väkiluku laskee
- Keski-ikä nousee
- Syntyvyys maltillista

Kaupungistuminen

- Ihmisten voimistunut halu asua kaupunkiympäristössä
- Korkeakoulutetuista 25 – 34 vuotiaista 3/4 osaa asuu kaupungeissa
- Riippuvuus osaajista pakottaa yritykset sijoittumaan kaupungeihin

Elinvoima

- Matala työpaikkaomavaraisuusaste
- HHT-kehityskäytävä
- Hyvä imago – heikko tunnettavuus

”2020-luvun kunta”

- Elinvoiman ja yhteisöllisyyden rakentaja

TAMMELA

www.tammela.fi

Edelläkävijänä tunnettu kasvava Tammela houkuttelee ja innostaa yrittämään, asumaan sekä virkistymään Suomen parhaassa kunnassa

Asiakas-
lähtöisyys

Vastuulli-
suus

Yhdessä
onnistu-
minen

Tahto
uudistua

TAMMELA

www.tammela.fi

Asiakaslähtöisyys

- Tammelan parhaat voimavarat ovat asukkaat, yritykset ja yhteisöt. Asukkaiden aktiivinen osallistuminen palveluiden kehittämiseen ja yhteistyö kumppaneiden kanssa takaavat tulokselliset ja asukkaiden tarpeisiin vastaavat palvelut

Vastuullisuus

- Tammela toimii kestäväällä tavalla, läpinäkyvästi ja oikeudenmukaisesti. Tammelan työntekijät ja päättäjät perehtyvät asioihin tunnollisesti ja toimivat työyhteisön jäseninä vastuullisesti.

Yhdessä onnistuminen

- Tammela on haluttu ja arvostettu yhteistyökumppani, joka toimii määrätietoisesti asetetun tavoitteen saavuttamiseksi. Tammelan työntekijät ja päättäjät toimivat aktiivisesti kohti tiiviimpää yhteistyötä niin työyhteisössä kuin sidosryhmissäkin.

Tahto uudistua

- Jatkuva muutos ei ole itseisarvo vaan välttämättömyys muuttuvassa maailmassa. Tammela toimii työyhteisönä ja kuntana aktiivisesti uudistuen. Asiakkaan näkökulmasta katsottuna asiat tulee aina tehdä edelliskertaa paremmin.

TAMMELA

www.tammela.fi

Tammelan kunnanvaltuusto hyväksyi uuden kuntalain mukaisen Tammelan kunnan kuntastrategian kokouksessaan 9.11.2015, § 55. Strategian laadinnan yhteydessä tunnistettiin toimintaympäristöön vaikuttavat trendit ja strategia rakennettiin neljän poikkihallinnollisen, vuosina 2016 – 2018 toteutetun kehittämisohjelman kautta ja vuonna 2017 laadittiin päivityksen yhteydessä uudet poikkihallinnolliset kehittämisohjelmat vuosille 2019 – 2021.

Uuden kuntastrategian laadinta aloitetaan vuonna 2023 ja tavoitteena on saada strategia valmiiksi vuoden 2023 aikana. Strategiassa tullaan huomioimaan painopisteinä elinvoiman kehittäminen ja sote-palveluiden turvaaminen. Strategiassa tullaan tiivistämään ja tavoitteiden sekä välineiden/mitta-reiden osalta tullaan keskittymään siihen, että ne ovat mahdollisimman konkreettisia, ymmärrettäviä ja mitattavia. Strategiassa huomioidaan tuleva TE24 uudistus.

Marraskuussa 2015 hyväksytyä strategiaa seurataan vuonna 2023 soveltuvin osin ja strategiasta johdettuja tavoitteita kirjataan osaksi talousarviota ja 2023 toiminnallisia tavoitteita. Vuonna 2023 seurataan strategian toteutumista seuraavien kokonaisuuksien osalta;

- 1) Liikuntapalvelut: Liikuntapuiston lähivirkistysalueen kehittäminen ja liikuntapaikkojen kehittäminen
- 2) Yhteisöllisyyden ja osallisuuden lisääminen: uusien asukkaiden huomioiminen, tiedottamisen lisääminen, nuorten tavoittaminen
- 3) Kuntastrategian päivittäminen: vuoden 2023 aikana laaditaan uusi strategia. Strategiassa tullaan huomioimaan SOTE-uudistus sekä elinvoiman ja yrittäjyyden vahva tukeminen TE24 uudistus huomioiden.
- 4) Vetovoima ja tunnettavuus: keskustapuiston kehittäminen, asuin- ja yritystonttien markkinointi,
- 5) Yritysten toimintaedellytysten kehittäminen: Elinvoimastrategia osaksi kunnan uutta strategiaa toimintatoni aloittaville yrityksille.

2 YLEISPERUSTELUT

2.1 Valtion toimenpiteet ja kuntatalous

2.1.1 Yleinen taloudellinen tilanne

Suomessa alkuvuosi 2022 on ollut taloudessa, tuotannossa ja työllisyydessä selvästi odotettua vahvempi. Valtionvarainministeriön syksyn 2022 talouskatsauksen mukaan talouden kasvu kuitenkin hidastuu merkittävästi vuotta 2023 kohti mentäessä ja edessä on seisahtuvan kasvun vaihe, eikä talouden ajautumista taantumaan voi sulkea pois. Venäjän hyökkäyssodan aiheuttama epävarmuus maailmantaloudessa heijastuu myös Suomeen ja vaikuttaa energiapulaan, kiihdyttää inflaatiota, sekä nostaa korkotasoa. Menojen ja tulojen rakenteellinen epätasapaino on mittava ja kestävyysvajeen arvioidaan olevan nyt 3,0 % suhteessa BKT:hen eli noin 9 mrd. euroa vuoden 2026 tasolla. Valtion velanhoitokustannukset tulevat kasvamaan ja valtion korkomenojen arvioidaan nousevan yli 1.7 mrd:n euron vuonna 2023 ja korkomenojen odotetaan nousevan 2,3 mrd. euroon vuonna 2026. Valtion velkamäärän arvioidaan nousevan yli 140.0 mrd. euroon ensi vuonna. Kasuvat velanhoitokulut ovat pois muusta julkisesta rahankäytöstä ja kaventavat julkisen talouden ennestäänkin niukkoja puskureita.

2.1.2 Kuntatalous 2022-2024

Paikallishallinnon kulutusmenojen kasvu hidastuu v. 2022 covid-19-menojen pienentyessä edellisvuodesta, sen rahoitusasema heikkenee yli miljardi euroa alijäämäiseksi, kun mm. yhteisöveron korotetun jako-osuuden ja valtionosuuslisäysten kaltaiset tukitoimet päättyvät. Kunta-alalle kesällä 2022 solmittua palkkaratkaisua sovelletaan kaikkiin kunta-alan työntekijöihin. Ohjelman mukaan kunta-alan palkat nousevat viiden vuoden aikana yhteensä noin 5,1 % sopimuskorotusten lisäksi. Kunta-alan palkkaratkaisuilla on suuri merkitys paikallishallinnon kustannuskehitykselle, sillä henkilöstökulut muodostavat sen suurimman kuluerän.

SOTE-uudistus tuo ison muutoksen kuntien toimintaan ja rahoitukseen. Kuntien tehtävät painottuvat uudistuksen jälkeen entistä vahvemmin varhaiskasvatukseen, peruskoulutukseen ja HYTE-työhön joiden yhteenlaskettu palveluntarve maassa on laskeva koko 2010-luvun jatkuneen syntyvyyden alenemisen vuoksi. Tammela ei tee tässä poikkeusta ja lasten määrä kunnassa tulee edelleen laskemaan. Kuntahallinnon alijäämän arvioidaan pysyvän n. 0,4 prosentissa/ BKT vuonna 2023.

Kuntahallinnon menojen ja tulojen rakenteellinen epätasapaino kasvattaa sen nimellisvelkaa vuoteen 2023 saakka. Sote-uudistuksen seurauksena kuntataloudesta siirtyy n. 5,1 mrd. euroa velkaa hyvinvointialueille vuonna 2023. Kuntahallinto jää painelaskelmassa yli miljardin alijäämäiseksi myös sote-uudistuksen jälkeen vuonna 2023.

Verorahoitus

Verorahoitus muodostuu valtion kunnille maksamista valtionosuuksista ja kunnan omasta verorahoituksesta (kunnallisverosta, kiinteistöverosta ja yhteisöverosta).

Valtionosuusrahoitus on kunnalle yleiskatteellinen tuloerä, jota ei ole korvamerkitty tiettyjen palvelujen järjestämiseen, vaan kunta itse päättää valtionosuusrahoituksensa tarkoituksenmukaisimmasta käytöstä. Valtionosuudet koostuvat kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudesta. Peruspalvelujen valtionosuus vuodelle 2023 on noin 2,7 miljardia euroa ja valtiontalouden talousarvioesityksessä opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet ovat noin 2,5 miljardia euroa vuodelle 2023.

Verorahoituksen siirto kunnista hyvinvointialueille on päivittynyt useaan kertaan. Veroprosentti-leikkuri vähentää kaikkien kuntien veroprosenttia 12,64 %:lla. Muilta osin siirtolaskelmia päivitetään syksyyn 2023 asti. Leikkaus on yhtä suuri kaikissa manner-Suomen kunnissa ja tätä ei enää muuteta. Keväällä 2022 julkaistut kuntakohtaiset laskelmat ovat muilta osin vielä alustavia ja tarkentuivat kesällä 2022 kun kuntien 2021 tilinpäätöstiedot raportoitiin, ja jonka pohjalta määräytyy vuoden 2023 valtionosuuksien maksatuksen määrän. Valtionosuuksien siirtolaskelmat päivitetään lopullisesti vuoden 2023 loppupuolella, kun kustannukset lasketaan perustuen vuoden 2022 tilinpäätöstietoihin. Mahdolliset muutokset tullaan siis huomioimaan SOTE-uudistuksen osalta kuntien talouteen kuntien valtionosuuksissa vielä vuonna 2024.

Kiinteistöveroprosentit pysyvät samoina vuonna 2023. Yhteisövero jaetaan valtion, kuntien ja seurakuntien kesken. Yhteisöveron kuntaosuus maksetaan siihen kuntaan, jossa on yrityksen kotipaikka tai työntekijöitä. Yhteisöverosta valtion osuus on noin 65%, kuntien osuus noin 30% ja seurakunnille noin 5%. Kunnan osuus yhteisöverosta voi vaihdella. Pienillä kunnilla yksittäisen

yrityksen kunnasta poismuutto tai kuntaan sijoittumisella voi olla isoja vaikutuksia kunnan talouteen.

2.2 Kunnan talousarvion lähtökohdat

2.2.1 Väestömuutokset

Forssan seudun väkimäärä oli 33 288 vuonna 2017 ja jatkanut tasaista laskuaan kaikissa seudun kunnissa. Ennusteen perusteella Forssan seudun väkimäärä jatkaa laskuaan ja vuoteen 2031 mennessä väkimäärä on noin 29 500.

Tammelan väkiluku on laskenut myös hitaasti mutta tasaisesti. Lokakuussa 2022 kunnan väkimäärä oli 5 935, kun vuoden vaihteessa väkimäärä oli noin 6 000. Eniten laskua on 0 – 24 vuotiaissa ja erityisesti kouluikäisissä lasku on merkittävää. Hienoista nousua on yli 65-vuotiaiden joukossa.

Kehitys muuttaa kunnan väestörakennetta kun nuorempia on vähemmän ja yli 65-vuotiaita yhä enemmän.

Taulukko: Tammelan väestö ikäryhmittäin

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
0-24-vuotiaat	1 518	1 480	1 450	1 393	1 363	1 326	1 287	1 247
<i>Muutos</i>	-7,4 %	-2,5 %	-2,0 %	-3,9 %	-2,2 %	-2,7 %	-2,9 %	-3,1 %
25-64-vuotiaat	2 987	2 917	2 903	2 874	2 801	2 771	2 706	2 664
<i>Muutos</i>	-5,0 %	-2,3 %	-0,5 %	-1,0 %	-2,5 %	-1,1 %	-2,3 %	-1,6 %
+ 65-vuotiaat	1 576	1 618	1 663	1 700	1 738	1 751	1 802	1 833
<i>Muutos</i>	5,2 %	2,7 %	2,8 %	2,2 %	2,2 %	0,7 %	2,9 %	1,7 %
Asukasluku 31.12.	6 081	6 015	6 016	5 967	5 902	5 848	5 795	5 744
<i>Muutos</i>	-3,2 %	-1,1 %	0,0 %	-0,8 %	-1,1 %	-0,9 %	-0,9 %	-0,9 %

Lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne; toteuma vuosilta 2018-2020, ennuste 2021-2024 (Ennuste 10/2021)

2.2.2 Työpaikat ja työllisyys

Tammelan työllisyystilanne on ollut ja on edelleenkin suhteellisen hyvä. Tammelan työttömyysaste 6,0 % lokakuun lopussa on toiseksi pienin seutukunnan kunnista ja pienempi kuin koko maassa keskimäärin. Lukumääräisesti työttömiä työnhakijoita Tammelassa oli syyskuussa 2022 yhteensä 164 (vuoden 2021 syyskuussa 195).

Taulukko: Työttömien osuus % työvoimasta 2016- syyskuu 2021

	2017	2018	2019	2020	2021	10/2022
Forssa	11,9	10,7	10,6	13,4	11,3	9,4
Humppila	9,5	10,2	9,7	11,7	10,7	9,0
Jokioinen	9,3	8,5	7,9	9,3	6,8	5,9
Tammela	8,6	6,9	7,5	8,7	7,3	6,0
Ypäjä	9,1	6,8	8,0	10,3	9,0	7,3
Forssan seutu yhteensä	10,5	9,3	9,3	11,5	9,6	8,0

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö, Työnvälitystilastot /TEM) 25.10.2022

Taulukko: Tammelan asukkaiden työpaikkojen määrä toimialoittain vuonna 2013-2020

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	muutos %	osuus %
A Maatalous, metsätalous ja kalatalous	233	229	214	198	197	200	201	193	17 %	7,8 %
B Kaivostoiminta ja louhinta	1	2	2	3	2	2	2	5	-400 %	0,2 %
C Teollisuus	499	478	475	486	511	513	496	476	5 %	19,3 %
D Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta	9	10	9	9	9	7	8	11	-22 %	0,4 %
E Vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto, jätehuolto ja muu ympäristön puhtaanapito	22	25	23	28	21	31	27	29	-32 %	1,2 %
F Rakentaminen	229	214	211	222	227	215	212	210	8 %	8,5 %
G Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus	306	286	270	267	257	255	252	252	18 %	10,2 %
H Kuljetus ja varastointi	127	134	118	127	129	126	118	105	17 %	4,3 %
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta	99	94	92	75	81	90	78	67	32 %	2,7 %
J Informaatio ja viestintä	60	55	43	39	42	42	41	39	35 %	1,6 %
K Rahoitus- ja vakuutustoiminta	29	28	32	30	26	27	27	26	10 %	1,1 %
L Kiinteistöalan toiminta	17	22	23	24	22	23	24	24	-41 %	1,0 %
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	123	122	125	132	126	137	129	123	0 %	5,0 %
N Hallinto- ja tukipalvelutoiminta	98	124	114	131	132	123	138	134	-37 %	5,4 %
O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus	87	97	94	98	98	89	94	88	-1 %	3,6 %
P Koulutus	191	198	189	181	179	174	186	178	7 %	7,2 %
Q Terveys- ja sosiaalipalvelut	395	355	375	365	366	357	362	384	3 %	15,6 %
R Taiteet, viihde ja virkistys	27	25	21	19	21	23	24	21	22 %	0,9 %
S Muu palvelutoiminta	70	67	59	65	67	65	53	58	17 %	2,4 %
T Kotitalouksien toiminta työnantajina; kotitalouksien eriyttämätön toiminta tavaroiden ja palvelujen tuottamiseksi omaan käyttöön	10	14	9	24	26	23	11	10	0 %	0,4 %
X Toimiala tuntematon	26	38	50	43	39	48	43	33	-27 %	1,3 %
YHTEENSÄ	2 658	2 617	2 548	2 566	2 578	2 570	2526	2466	7 %	100,0 %
Indeksi	100,0	98,5	95,9	96,5	97,0	96,7	95,0	92,8		

Lähde: Työssäkäynti, Tilastokeskus

115i -- Työlliset alueen, toimialan, sukupuolen ja vuoden mukaan, 2013-2020 [19.5.2022]. Saantitapa: https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tyokay/statfin_tyokay_pxt_115i.px/table/table-ViewLayout1/

2.2.3 Talousarvio ja talousarvion tasapaino

Talousarvion laadinnan lähtökohdat ovat muuttuneet merkittävästi SOTE-uudistuksen voimaantulon seurauksena vuoden 2023 alusta. Vaikutukset ovat merkittäviä kunnan tuloihin ja menoihin käyttötalouden puolella, kun verorahoituksen leikkurin seurauksena kunnallisveroprosenttia laskettiin kaikissa manner-Suomen kunnissa 12,64%:lla sekä sosiaali- ja terveystalouden valtionosuudet siirtyvät hyvinvointialueelle.

Talousarvioesityksessä vuosikate tulee olemaan noin 3,1 miljoonaa euroa vuodelle 2023 ja investointiaste tulee nousemaan merkittävästi. Talousarvion raamiin laskettiin mukaan uudet kunta-alan palkkaratkaisut ja niitä on tarkennettu syksyllä. Korotukset henkilöstömenoihin on laskettu todellisten prosenttien perusteella.

Verotulojen osalta kasvua on ollut erityisesti tulo- ja kiinteistöverotuotoissa ja ennusteen perusteella ne toteutuvat suurempana kuin mitä vuoden 2022 talousarviossa on varauduttu. Vuoden 2023 talousarviossa verotulot ovat 14,2 miljoonaa euroa ja valtionosuudet 4,2 miljoonaa euroa.

Tammelan kunnassa investointiaste on ollut matala viime vuosina ja suunniteltu investointitaso on merkittävästi korkeammalla kuin edellisvuosien investointitasot. Vuonna 2019 nettoinvestoinnit olivat 1,0 milj. euroa, vuonna 2020 nettoinvestoinnit olivat 0,9 milj. euroa ja vuonna 2021 0,9 milj. euroa. Suunnitellut investointitasot vuosille 2023-2025 nostavat merkittävästi kunnan rahoituksen tarvetta ja korkea investointitaso lisää riskiä tulo- ja kiinteistöverotulojen riittävyydestä, koska valtionosuuksiin liittyy epävarmuustekijöitä. Tammelan kunnassa ei ole kerätty etupainotteisesti rahaa investointeihin (investointivaraus) ja tulevat investoinnit tullaan rahoittamaan lainarahoituksella. Tämän hetken epävarmuus taloudessa, hintojen nousu ja rahoituksen hinta (nousevat korot) aiheuttavat riskin kunnan tulo- ja kiinteistöverotulojen riittävyydestä. Varovaisen arvion mukaan tulevien vuosien vuosikatteen tulee olla vähintään 3,0 miljoonaa euroa, jotta kunnan maksuvalmius turvataan koko lainojen takaisinmaksun ajan. Tilikausi 2023 tulee olemaan ylijäämäinen 1,2 miljoonaa euroa. Tilikauden vuosikate ja ylijäämä voivat muuttua, mikäli kunnan verotulot ja valtionosuudet toteutuvat merkittävästi suunnitelmaluvuista.

Tuloveroprosentti vuonna 2023 on 8,61.

Kiinteistöveroprosentit on vahvistettu seuraaviksi:

• asuinrakennukset	0,50 %
• vapaa-ajan asunnot	1,10 %
• yleinen (muut rakennukset, maapohja)	1,10 %
• yleishyödylliset yhteisöt	0,00 %
• voimalaitokset	2,85 %
• rakentamaton rakennuspaikka	2,00 %

2.2.4 Henkilöstö ja henkilöstömenot

KT Kuntatyönantajat ja kunta-alan pääsopijajärjestöt hyväksyivät uuden kunta-alan sopimuksen 8.6.2022. Sopimuskausi on 1.5.2022–30.4.2025. Kolmen vuoden sopimuskaudella työvoimakustannukset nousevat korkoa korolle laskien keskimäärin 8,79 prosenttia.

Kustannukset nousevat vuonna 2023 keskimäärin vähintään 3,05 prosenttia ja vuonna 2024 keskimäärin vähintään 3,11 prosenttia.

Sopimuksen mukainen vähintään 2% yleiskorotus tehtäväkohtaisiin palkkoihin ja henkilökohtaisiin lisiin tehtiin 1.6.2022 alkaen. Samasta ajankohdasta alkaen jaettiin myös keskitetty järjestelyerä 0.5% kaikille kunnan työntekijöille.

1.10.2022 alkaen jakoon tuli 0,5% suuruinen keskitetty järjestelyerä, joka jaettiin kaikille yleiskorotuksena tehtäväkohtaisiin palkkoihin. Samasta ajankohdasta alkaen varhaiskasvatuksen opettajien henkilökohtaisia lisiä korotettiin 0,45%:in summalla. Henkilökohtaisten lisien jakamisesta käytiin paikallisneuvottelut.

Henkilöstön palkat vuodelle 2023 on laskettu käytössä olevan Populus palkanlaskennan raportointi-osion kautta kustannuspaikoittain. Pohjana ovat 1.6.2022 korotetut palkat, joita on korotettu 2%:lla.

Henkilösivukulujen laskennassa on käytetty seuraavia sivukuluprosentteja, jotka perustuvat osin arvioon: KuEL -maksu 16,76 % (vuonna 2021 17,05 %), VaEL 16,49% (16,76 %) sairaskorotusmaksu 1,38 % (1,57%), tapaturmavakuutusmaksu 0,87 % (0,69 %) ja työttömyysvakuutusmaksu 1,62 % (1,54 %). KuEL-eläkemenoperusteista maksua ei ole enää vuonna 2023. Sen sijaan tulee tasausmaksu. Talousarvioon on varattu tasausmaksuihin 316.702 euroa (vuonna 2022 KueEL-eläkemenoperusteinen maksu 381.333 euroa). Talousarvion henkilöstömenot ovat kokonaisuutena nousseet 435.183 euroa eli 4,2 % vuoden 2022 talousarvioon verrattuna.

Vuoden 2023 alusta Kanta-Hämeen hyvinvointialueen palvelukseen siirtyy liikkeenluovutuksella ns. vanhoina työntekijöinä yksitoista (11) henkilöä. Siirtyviä ovat Ruusuodon palvelukeskuksen ruoka- ja puhdistuspalvelun työntekijät, Tammikartanon palveluvastaava, koulukuraattori sekä kuntouttavan työtoiminnan ohjaaja.

Kokonaisarvio vuoden 2023 henkilöstömäärästä on 230 joista noin 20 hallinto- ja kehittämisspalveluissa (sis. 5 työllisyysvaroin palkattua), teknisissä palveluissa noin 45 henkilöä ja sivistyspalveluissa noin 165 henkilöä.

2.3 Tammelan kunnan talousarvion lähtökohdat

2.3.1 Käyttötalousmenojen kehitys

Vuoden 2023 käyttötalouden nettomenot laskevat huomattavasti SOTE-uudistuksen seurauksena ja vuoden 2023 toimintakulut ovat 18,6 miljoonaa euroa (40,3 miljoonaa euroa/TA 2022). Henkilöstökulut ovat 10,9 miljoonaa euroa, 58% toimintakuluista. Toimialojen osalta on muutettu budjetoitiperiaatteita, joka on muuttanut toimialojen toimintakulujen keskikäistä suhdetta, mutta koko kunnan tasolla nettovaikutus näiden erien osalta on 0.

Hallinto- ja kehittämisspalveluihin kuuluu talouden ja hallinnon palvelualue sekä elinvoiman ja työllisyyden palvelualue. Hallinto- ja kehittämisspalveluiden osalta toimialan nettomenot kasvavat noin 633 540 eurolla. Kasvu johtuu KuEL-eläkemenoperusteisten maksujen poistosta ja niiden korvauksesta tasausmaksulla 316 702 euroa, ympäristöterveydenhuollon ja pienlöytöeläin toiminnan menoista 171.300 euroa sekä yhden henkilön siirrosta sivistystoimesta. Tasausmaksut on esitetty kokonaisuudessaan hallinnon ja talouden palvelualueelle, jotka ennen oli allokoitu toimialoitain.

Sivistyspalveluihin kuuluvat perusopetus -, varhaiskasvatus - sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualueet. Sivistyspalveluiden talousarviovuoden menot kasvoivat yhteensä 757.721 eurolla, 7,79%. Merkittävin syy kulujen kasvuun on KT Kuntatyönantajien ja kunta-alan pääsopijajärjestöjen uusi kunta-alan sopimus, joka nostaa palkkakuluja merkittävästi. Sivistystoimen toimintatuottojen kasvu on 178.535 euroa. Vuonna 2023 hankeavustuksen tuotot on huomioitu 2023 talousarviossa, kun vuoden 2022 talousarviossa niitä ei ole kaikkia huomioitu.

Tekniseen toimialaan kuuluvat kiinteistöjen palvelualue, yhdyskuntatekniikan palvelualue, kaavoituksen ja lupien palvelualue sekä ruoka- ja puhdistuspalvelujen palvelualue ja vesilaitos. Teknisen toimen talousarviovuoden menot laskevat 779.160 euroa vuonna 2023 ja tuotot laskevat 669.963 eurolla. Kulujen ja tuottojen lasku johtuu 9 henkilön siirrosta ruoka- ja puhdistuspalveluista hyvinvointialueelle. Vastaavasti ruoka- ja puhdistuspalveluiden tuotot laskevat kun palvelua ei myydä enää FSHKY:lle.

Palvelualuekohtaiset tuotot ja kulut sekä perustelut esitetään myöhemmin kappaleessa 4.

2.3.2 Verotulojen kehitys

Verotuloilla on merkittävä vaikutus talouteen, sillä SOTE-uudistuksen jälkeen kunnan tulopohjasta noin 77% kertyy verotuloista. Talousarvio vuodelle 2023 on laadittu vuonna 2022 olevilla tulo- ja kiinteistöveroprosenteilla. Veroennusteen pohjana on kuntaliiton kuntakohtainen veroennuste.

Tammelan kunnan tuloveroprosenttia korotettiin v. 2021 0,5 prosentilla. Vuoden 2023 veroprosenttiin ei voida tehdä muutoksia ja veroprosentti määräytyy siten, että osana rahoituksen siirtoa hyvinvointialueelle, kunnan tuloveroprosenttia leikataan 12,64 yksiköllä. Kunnan vuoden 2023 talousarvio on laadittu 8,61 tuloveroprosentin mukaan. Tammelan verotulot vuodelle 2023 on 14.2 miljoonaa euroa (24.6 miljoonaa euroa/TA 2022), laskua 10.4 miljoonaa euroa. Myös yhteisöveron ja kiinteistöveron osalta Kuntaliiton verotuloennusteessa on laskua. Verotuloennusteet ovat ennusteita ja niihin liittyy epävarmuustekijöitä ja verotulot voivat toteutua talousarviota suurempina tai pienempinä. Vuoden 2022 lokakuun loppuun mennessä yhteisöveroa on tilitetty 1.9 miljoonaa euroa ja kiinteistöveroa 1,6 miljoonaa euroa.

Taulukko: Ennuste verotulojen kehityksestä

	TP 2021	TA 2022	Enn. 2022	Ero-tus	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Kunnallisvero	20 704	21 365	21 392	27	10 890	10 249	10 453
Yhteisövero	2 205	1 461	2 118	657	1 408	1 283	1 331
Kiinteistövero	1 819	1 783	1 918	135	1 876	1 876	1 876
Yhteensä	24 728	24 609	25 428	819	14 174	13 408	13 660
Muutos			2,8 %		-44,3 %	-5,4 %	1,9 %

2.3.3 Valtionosuuksien kehitys

Kuntien peruspalveluiden verotulojen ja valtionosuuksien laskentaperusteet muuttuvat vuoden 2023 alusta kun hyvinvointialueet aloittavat sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajina. Uudistuksessa kuntien tuloveroa leikataan 12,64 yksiköllä ja kunnille osoitettu valtionosuus SOTE-palveluihin siirretään hyvinvointialueelle. Valtion tämän hetken linjausten mukaan muutos on kustannusneutraali, mikä tarkoittaa, että kunnilta tullaan vähentämään sama määrä mitä hyvinvointialueille siirretään valtion rahoitusta. Valtionosuuksien vuosien 2023 ja 2024 osalta on epävarmuustekijöitä ja lopulliset tarkistuslaskelmat sosiaali- ja terveydenhuollon osuuksiin tehdään perustuen kuntien 2022 tilinpäätöksiin syksyllä 2023.

Peruspalvelujen valtionosuuteen kuuluu sosiaali- ja terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, kirjastotoimen, yleisen kulttuuritoimen ja taiteen perusopetuksen valtionosuudet. Varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen valtionosuuksien laskentaperusteena on varhaiskasvatus ja kouluikäisten lasten lukumäärä ja muutokset lasten lukumäärässä vaikuttavat valtionosuuden määrään.

Taulukko Ennuste valtionosuuksien kehityksestä

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	11 142 001	11 997 687	4 556 710	4 556 710	4 556 710
Muut opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuudet	-1 434 045	-1 430 316	-1 432 150	-1 432 150	-1 432 150
Verotulomenetysten kompensatio	3 155 579	3 481 965	1 124 388	1 124 388	1 124 388
Valtionosuudet yhteensä	12 863 535	14 049 336	4 248 948	4 248 948	4 248 948

- OPM:n vuoden 2023 valtionosuus tarkistetaan todellisen oppilasmäärän mukaiseksi vuoden lopussa, jolloin se voi vielä muuttua.

2.3.4 Lainanotto ja investointien kehitys

Lainanottoa käytetään kunnan investointien rahoittamiseen siten, että kunnan lainamäärä muuttuu ennakoitun suunnitelman mukaisesti (vuosittaiset arviot löytyvät rahoituslaskelmasta). Mikäli tulos on kuitenkin talousarviossa ennakoitua parempi, ja / tai rakentamisohjelma toteutuu suunniteltua suppeampana, niin lainamäärä jää vastaavasti ennakoitua pienemmäksi.

Tammelan kunnan investointitaso kasvaa merkittävästi vuonna 2023 ja 2024. Suunnitelluista investoinneista suurimmat ovat yhtenäiskouluratkaisu, Porras-Riihivalkaman runkoviemäri, liikuntahalli sekä keskustan kehittäminen ja rantapuisto.

Vuoden 2023 suunniteltu investointien määrä on 8,2 milj. euroa ja suunnitelmavuosien investointitasot ovat 9,9 milj. euroa (2024) sekä 1,6 milj. euroa (2025). Vuoden 2023 ja suunnitelmavuosien investointiohjelma edellyttää sen kattamista täysimääräisenä lainanotolla. Mikäli investoinnit etenevät suunnitellulla tavalla, kunnan lainataso nousee 17.774.704 euroon vuonna 2024 (3.067 euroa/asukas).

3 TALOUSARVION JA –SUUNNITELMAN RAKENNE, SITOVUUS, TILIVELVOLLISET SEKÄ ARVIOINTISUUNNITELMA

3.1 Rakenne ja sitovuus

Käyttötalousoosassa määrärahat osoitetaan palvelualueittain siten, että netto on sitova.

Investointiosan määrärahat osoitetaan toimielimille hankeryhmittäin ja hankkeittain siten, että netto on sitova. Mikäli investointiryhmän kustannusarvio ylittää hankekohtaisen rajan, sitoo määräraha toimielintä hankekohtaisesti.

Hankekohtaisten investointien osalta kustannusarvion sisällä tapahtuvat vaihtelut eri suunnitelmavuosien välillä ovat sallittuja.

Investointien hankekohtaiset rajat kunkin toimijan osalta on esitetty hallintosäännössä.

Talousarvioon tehtävistä muutoksista päättää valtuusto. Talousarvion muutosten esittämisoikeus ja -velvollisuus koskee samalla tavoin sekä määrärahoja että tavoitteita (sitovat tavoitteet). Talousarviomuutokset on pyrittävä tekemään talousarviovuoden aikana välittömästi, kun muutostarve on tiedossa. Lisäksi tehtävittäin on esitetty perusteluja, mitkä eivät ole sitovia vaan ohjeellisia.

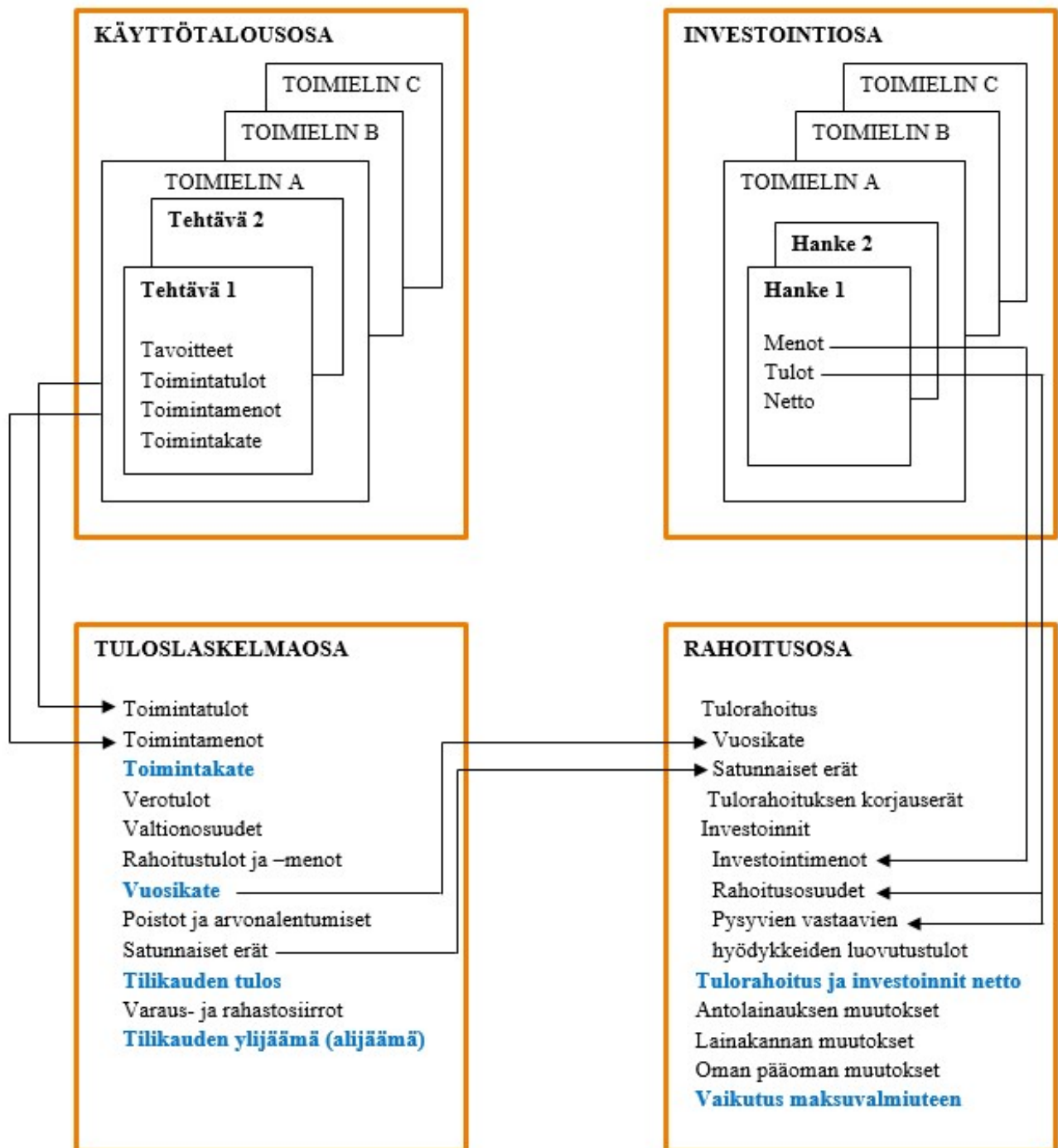
3.2 Tilivelvolliset

Kuntalain mukaan tilivelvollisia ovat toimielinten jäsenet ja asianomaisen toimielimen tehtäväalueen johtavat viranhaltijat (itsenäisestä tehtäväkokonaisuudesta vastaavat henkilöt). Valtuutetut eivät ole tilivelvollisia. Oheisena luettelo viroista, joita hoitavat viranhaltijat ovat tilivelvollisia:

- kunnanjohtaja
- talous- ja hallintojohtaja
- sivistystoimenjohtaja
- varhaiskasvatuspäällikkö
- rehtori
- koulujen johtajat
- varhaiskasvatusyksikön vastaavat
- vapaa-aikasihteeri
- kirjastonjohtaja
- tekninen johtaja
- kaavoittaja
- talonrakennusmestari
- maanrakennusmestari

Käyttösuunnitelmien hyväksymisen yhteydessä päätetään samalla, kuka on vastuussa mistäkin tehtäväalueesta.

Kunnan talousarvio ja suunnitelmarakenne

TAMMELA

www.tammela.fi

3.3 Toiminnan ja tavoitteiden toteutumisen arviointi

Tarkastuslautakunnan tehtävänä on valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumisen arviointi kunnassa ja kuntakonsernissa. Tarkastuslautakunta antaa arviointikertomuksensa keväällä ja nostaa arviointikertomuksessaan esiin talousarvion toteutumista ja muita kunnan kannalta tärkeitä toiminnallisuuksia. Vuoden 2021 arviointikertomuksessa nostettiin esiin mm. luottamushenkilöiden koulutus, henkilöstön vaihtuvuus, kunnan kulurakenne, viemäriverkon korjaussuunnitelma, lautakuntien päätöksenteon valvonta, kunnan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen sekä yrittäjyyden ja elinvoiman osalta millaisia käytännön toimenpiteitä niiden edistämiseen suoritetaan.

Hallituksen vastine arviointikertomuksessa esitettyihin havaintoihin käsiteltiin valtuustossa 26.9.2022 ja vastine on pöytäkirjan liitteenä. Arviointikertomuksessa nostettiin esiin tärkeitä asioita mm. toimenpiteet yrittäjyyden ja elinvoiman kehittämisessä. Vuonna 2015 hyväksytyssä strategiassa on huomioitu yrittäjyys ja elinvoimatyö ja tämä tulee vahvasti huomioiduksi vuoden 2023 aikana uuden strategian laadinnan osalta.

4 KÄYTTÖTALOUSOSA

4.1 Hallinto- ja kehittämisspalvelut

4.1.1 Hallinnon ja talouden palvelualue

Hallinnon ja talouden palvelualue tukee kunnan luottamushenkilö- ja virkamiesjohtoa sekä luo edellytykset hallintokunnille mahdollisimman sujuvaan toimintaan tarjoamalla monipuolisia hallinto-, toimisto- ja asiakaspalveluja sekä kehittämällä yhdessä hallintokuntien kanssa kunnan organisaatiota, toimintoja ja johtamista.

Taloushallinto johtaa kunnan raha-, talous- ja laskentatoimintaa siten, että taloushallinto palvelee luotettavasti ja tehokkaasti kunnan hallintokuntia, johtamista ja päätöksentekoa. Se huolehtii kaikissa tilanteissa kunnan rahoituksen riittävydestä. Laskentatoimessa kirjanpito on ajantasaista ja oikeaa. Talousarvion, tilinpäätöksen ja osavuosisikatsausten sekä muiden raporttien ja selvitysten laadinta tapahtuu määräajassa.

Taloushallinto hoitaa kunnan rahavaroja. Se huolehtii, että kunnan saatavien perintä tapahtuu ajantasaisesti. Palkkojen ja muiden suoritusmaksamisesta huolehditaan oikein ja määräaikojen mukaisesti. Työnantajan velvollisuudet hoidetaan oikea-aikaisesti ja täsmällisesti kunnan etu huomioon ottaen.

Taloushallinto vastaa kunnan taloustoimen ja tietohallinnon sekä niiden osatekijöiden jatkuvasta kehittämisestä ja kouluttaa sekä tukee muita hallintokuntia talouteen liittyvissä asioissa.

Hallinto vastaa toimielinten esityslistojen laadinnasta sekä pöytäkirjan pitämisestä ja päätösten tiedottamisesta ja päätösten toimeenpanon seurannasta. Hallinto tukee kunnallis-, eduskunta-, hyvinvointialue- ja presidentinvaalien järjestämisestä. Hallinto vastaa asioiden vireille tulon kirjaamisesta, toimista ja niiden seuraamisesta.

Hallinnon ja talouden palvelualueelle siirretään hyvinvointikoordinaattori vuoden 2023 alusta sekä palkataan kahden vuoden projektityöntekijä yksinäisten vanhusten tukihankkeeseen. Yksinäisten vanhusten hanke rahoitetaan kunnan saamalla perinnöllä yksinäisten vanhusten hyväksi. Määrärahoihin on varattu ympäristöterveydenhuollon ja pienten löytöeläinten hoito 171 300 euroa.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	131 740	52 427	73 837	73 837	73 837
Toimintakulut	-1 787 050	-1 816 348	-2 495 137	-2 482 963	-2 482 963
Toimintakate	-1 655 311	-1 763 921	-2 421 300	-2 409 126	-2 409 126
Poistot ja arvonalentumiset	-9 215	-55 019	-5 926	-3 924	-379

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnan lakisääteinen tehtävä. Sen tavoitteena on lisätä kuntalaisten hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä ehkäistä sairauksia ja syrjäytymistä ja vahvistaa osallisuutta. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen ja toteutukseen osallistuvat kaikki

kunnan eri toimialat. Tammelan kunnassa toimii laaja hyvinvointiryhmä, johon kuuluu eri hallinnonalojen edustajia. Vuodesta 2023 hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnan ja hyvinvointialueen yhteinen tehtävä.

Meneillään on Tammelan kunnan vuosien 2022-2025 hyvinvointikertomuksen ja –suunnitelman ensimmäinen toteutusvuosi. Vuodenvaihteessa tulee valmistumaan Hyvinvointiraportti 2022, jossa kuvataan ja arvioidaan, miten hyvinvointisuunnitelman tavoitteita on saavutettu ja mitä on tehty hyvinvointitavoitteiden edistämiseksi vuonna 2022. Vuonna 2023 tarkoituksena lisätä mahdollisuuksia siihen, että eri ikäiset asukkaat löytävät mielekästä yhdessä tekemistä (harrastusmahdollisuudet ja tapahtumat), huomioida uusia kuntaan muuttavia asukkaita sekä tehdä paikallisten järjestöjen toimintaa näkyvämmäksi.

Vuoden 2023 alussa otetaan käyttöön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen valtionosuuden lisäosa eli HYTE-kerroin. HYTE-kerroin on kannustin, joka tarkoittaa, että kuntien rahoituksen valtionosuuden suuruus määräytyy osaksi niiden tekemän hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön mukaan. Hyte-kerroin raha on yleiskatteellista, kunta saa käyttää sen parhaaksi katsomallaan tavalla. Viimeisten arvioiden mukaan Tammela saa noin 112 000 euroa.

Lapsiystävällinen kunta -toiminta

Tammela on vuodesta 2016 saakka ollut mukana Lapsiystävällinen kunta -mallin toteuttamisessa, jossa lapsia kohdellaan tasa-arvoisesti kunnan asukkaina ja heidät otetaan mukaan palveluiden suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Lapsiystävällinen kunta -toimintamalli on käytössä kaikilla kunnan palvelualueilla. Vuonna 2020 Tammelan kunta sai toistamiseen Lapsiystävällinen kunta -tunnustuksen, joka on voimassa neljä vuotta eli vuoteen 2024. Unicef hyväksyi syksyllä 2022 Tammelan lapsiystävällinen –kunta (LYK) -toimintasuunnitelman vuosille 2022-2025.

Vuonna 2023 LYK-toimintasuunnitelman mukaisesti perehdytysohjelmaan lisätään osuus lapsiystävällinen kunta –mallista ja lapsen oikeuksista. Lapset tuottavat materiaalia perehdytysohjelmaan. Lisäksi kartoitetaan mitä syrjintä ja yhdenvertaisuus tarkoittavat kunnan näkökulmasta. Lapsia ja nuoria kuullaan myös tässä. Tämä työ aloittaa kunnan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelman laatimisen, jolla on oma osuus Tammelan kunnan hyvinvointikertomuksessa ja –suunnitelmassa 2025-2029. Vuonna 2023 koulujen ja kunnan oppilashuoltoryhmät kartoittavat mitä keinoja on käytössä kiusaamisen puuttumiseen liittyen ja arvioivat niiden toimivuutta. Lisäksi tavoitteena on tarjota tunne- ja itsesäätelytaitojen sekä vuorovaikutustaitojen harjoituksia. Lapset ja nuoret itse ovat toivoneet: ”Opetettaisiin, että saa olla erilainen.” ”Kaikki kohtelisivat toista samalla tavalla kuin haluaisi, että itseä kohdeltaisiin.”.

Yksinäisten vanhusten hankkeen osalta vanhustyö tuodaan osaksi hyvinvointi työtä. Kunnan väestö ikääntyy ja vanhusten palvelutarve tulee kasvamaan, tämän osalta lisätään myös kunnan omaa tietämystä vanhusten tilanteesta sekä edunvalvonnasta hyvinvointialueen suuntaan.

4.1.2 Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue

Elinvoiman ja työllisyyden palvelualueen vastuusiin kuuluu elinkeinotoiminnan kehittäminen, lakisääteiset maaseutuhallinnon palvelut, kuntouttava työtoiminta ja työttömien ohjaus palveluiden ja työn piiriin mm. tukityöllistäminen kunnan alueella oleviin yrityksiin. Elinvoiman ja työllisyyden palvelualueelle on budjetoitu mm. tukityöllistettyjen palkan kunnan osuus, maaseutuelinkeinopalvelut, kunnan markkinointikuluja, kyläyhdistysavustukset ja joukkoliikenteen kuluja.

Tammelan kunnan INTRO-työpaja tarjoaa palkkatuki-, työkokeilu- ja kuntouttavan työtoiminnan paikkoja pitkään työttömänä olleille, osatyökykyisille ja nuorille. Pajalla järjestettävä kuntouttava

työtoiminta on lakisääteistä palvelua, jonka tarkoituksena on aktivoida pitkään työttömänä olleita tammelalaisia. INTRO-työpajalla on tarjolla matalankynnyksen paikkoja, jossa asiakas saa työkokemusta erilaisista työtehtävistä. Kuntouttavan työtoiminnan jatkoksi pyritään etsimään asiakkaalle jatkopolkuja työelämään tai koulutukseen. Vuodesta 2023 kuntouttava työtoiminta siirtyy hyvinvointialueen vastuulle. Vuoden 2023 alusta INTRO-työpaja ja kuntouttavan työpajan ohjaaja siirtyy hyvinvointialueelle ja kunta vuokraa työpajaa kuntouttavan työtoiminnan osalta hyvinvointialueelle.

Tammelan kunta ostaa yritysneuvontapalveluita Forssan Yrityskehitys Oy:ltä, mm. peruspalvelut, taustatyöt, yritysfilterointi ja proaktiiviset kontaktoinnit. Yritysneuvontapalveluiden järjestämistä tullaan tarkastelemaan osana Tammelan uutta strategiaa.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	96 163	95 000	65 000	65 000	65 000
Toimintakulut	-494 040	-599 873	-546 034	-546 034	-546 034
Toimintakate	-397 877	-504 873	-481 034	-481 034	-481 034
Poistot ja arvonalentumiset	-3	-2	-2	-1	-1

4.2 Sivistyspalvelut

Sivistyspalvelut muodostuu varhaiskasvatuksesta, perusopetuksesta, kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluista sekä liikuntatoimesta.

Sivistyspalveluiden tavoitteena vuonna 2023 on kehittää lasten joustavaa opinpolkua. Joustavalla opinpolulla tarkoitetaan lasten opinpolulla olevien nivelvaiheiden madaltamista. Tammelassa nivelvaiheiden madaltaminen koskee perusopetuksen ala- ja yläasteen sekä esi- ja alkuopetuksen välisten nivelvaiheiden poistamista. Tavoitteena on yhtenäistää toimintakäytäntöjä sekä tilojen, materiaalien ja henkilöstön käyttöä. Sivistyspalveluiden yhteistyöllä edistetään jokaisen lapsen hyvinvointia ja oppimista hänen opinpolullaan.

4.2.1 Varhaiskasvatuksen palvelualue

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka ja pedagoginen leikki.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	395 293	256 000	319 000	319 000	319 000
Toimintakulut	-3 013 855	-2 991 695	-3 396 000	-3 396 000	-3 396 000
Toimintakate	-2 618 562	-2 735 695	-3 077 000	-3 077 000	-3 077 000
Poistot ja arvonalentumiset	-161 361	-172 996	-3 532	-2 457	-1 735

Suoritteet

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Päiväkodin läsnäolopäivät	29 365	27000	29 000	29 000	29 000
Päiväkotipaikat	204	205	215	215	215
Perhepäivähoidon läsnäolopäivät	5 586	6 200	4 300	4 300	4 300
Perhepäivähoitopaikat	38	40	35	35	36
Muu päivähoito/ lapsia per toimintapäivä	0	20	20	20	20
Muu päivähoito/ toimintapäivät	0	20	20	20	20
Esiopetuksen läsnäolopäivät	10 685	14 000	12 000	14 000	11 000
Esiopetuspaikat	97	95	99	95	90

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Kaksivuotinen esiopetuskokeilu alkoi 1.8.2021 jatkuen edelleen vuonna 2023. Maksuttoman esiopetuksen piiriin tulivat kaikki 5-6-vuotiaat.

Varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain muutos 1.8.2022 vähensi asiakasmaksutuottoja. Vuoden 2023 aikana siirrytään maksuttomaan varhaiskasvatukseen 1.8.2023 alkaen. Maksuttoman varhaiskasvatuksen talousvaikutusten arvio on 200 000 euroa/vuosi. Varhaiskasvatusmaksuihin on suunniteltu valtakunnallista muutosta maaliskuussa 2023, jossa maksut pienenisivät. Maksuton varhaiskasvatus vaikuttaa vuoden 2023 talousarvioon 117 000 euroa.

Varhaiskasvatusyksiköissä siirrytään vähitellen vaihtomattoihin. Talousarvioon on lisätty 5 000 euroa vaihtomattoihin.

Henkilöstömuutokset:

Varhaiskasvatuslain muutoksen myötä 1.8.2022 varhaiskasvatuksessa otettiin käyttöön yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Lasten tukitoimia varten on lisätty kolmen työntekijän palkka.

Investointimenot:

Toimintaa ylläpitävät tarpeet huomioidaan.

Sähköisen asiakastietojärjestelmän laajennus mm. sähköinen yhteydenpito asiakkaisiin, lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat sähköisesti. Tietoturvan parantaminen.

Varhaiskasvatus on mukana useammassa valtakunnallisessa kehittämishankkeessa, valtionapuhankkeet. (OKM, OPH, AVI).

4.2.2 Perusopetuksen palvelualue

Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi perusopetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	352 353	130 806	206 296	206 296	206 296
Toimintakulut	-5 650 621	-5 749 757	-5 932 655	-5 932 655	-5 932 655
Toimintakate	-5 298 268	-5 618 951	-5 726 359	-5 726 359	-5 726 359
Poistot ja arvonalentumiset	-1 190 054	-192 161	-13 608	-9 121	-6 165

Suoritteet

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Peruskoululaiset	586	559	542	533	513
Peruskoulujen opettajat	60	57	57	57	57
Peruskoulujen kuljetusoppilaat	231	234	230	230	230
Koulunkäynnin ohjaajat	19	17	17	17	17
Yhteisten koulujen oppilaat	18	16	14	14	14
Lukion opiskelijat	82	84	84	84	84

Perustelut

Perusopetuksessa on oppilasmäärä laskussa. Oppilasennusteen mukaan oppilasmäärä laskee 107 oppilaalla lukuvuoteen 28-29 mennessä.

Lisäksi 23.4.2018 valtuuston päätöksellä lakkautettavan Myllykylän koulun toiminnan yhdistäminen Koulukeskukseen 1.8.2023 alkaen valmistellaan kunnanvaltuuston päätettäväksi varaten osallisille kuulemistilaisuus ennen päätöksentekoa.

4.2.3 Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue ylläpitää asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä järjestämällä kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja kirjastopalveluita.

Kirjastopalvelut

Kirjastopalveluiden tehtävänä on toteuttaa kirjastolain mukaisia tehtäviä kunnassa. Kirjaston tulee mm. tarjota pääsy aineistoihin ja tietoon, ylläpitää monipuolista kokoelmaa, edistää lukemista, tarjota tietopalvelua, tarjota tiloja oppimiseen ja harrastamiseen, edistää yhteiskunnallista ja kulttuurista vuoropuhelua.

Kirjastolla on kaksi toimipistettä: pääkirjasto sekä kirjastoauto, joka tuottaa palvelua haja-asutusalueella.

Pääkirjasto toimii vuonna 2019 remontoituissa tiloissa kunnantalon ensimmäisessä kerroksessa. Pääkirjastossa on asiakaspalveluaikaa viitenä päivänä viikossa. Tämän lisäksi on laajennetut audioloajat, eli omatoimikirjasto, jota asiakkaat voivat käyttää omilla tunnuksillaan kirjautumalla kaikkina vuoden päivinä klo 7-21.

Uusi kirjastoauto hankittiin vuonna 2022. Siihen saatiin valtionrahoitusta reilun neljänneksen verran hankintahinnasta. Kirjastoauto on Tammelan omistuksessa, mutta se toimii myös Forssassa, jossa on myös kirjastoauton talli. Forssa maksaa Tammelalle sekä hankinta- että käyttökustannuksista käyttämänsä reittiajan suhteessa. Molemmilla kunnilla on omat työntekijänsä, jotka palvelevat kuntansa asiakkaita vuoroviikoin aamu- ja iltavuoroissa. Pysäkkejä Tammelassa on 53. Kirjastoauto käy kaikilla kylien kouluilla ja päiväkodeilla sekä perhepäivähoitajien luona.

Kirjastossa on neljä työntekijää. Kirjaston kokoelmaan kuuluu vajaat 40 000 nidettä erilaisia aineistoja: kirjoja, lehtiä, elokuvia, videopelejä, äänikirjoja, musiikkilevyjä, karttoja. Kirjastossa on asiakkaiden käytettävissä monitoimitila Hilla, nuortentila Lukki ja hiljainen tila Tyyni. Kirjasto järjestää mm. kirjavinkkausta, kirjastoleikkiä, tiedonhaun opastusta, kirjailijavierailuita ja lukupiiriä.

Kaikkia kirjastolain mukaisia tehtäviä ei kyetä toteuttamaan nykyisellä henkilöstöllä. Henkilökuntaan tulisi panostaa, jotta mm. yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun sekä lukemisen edistäminen olisi mahdollista täysipainoisesti.

Tavoitteita vuodelle 2023:

Kirjastoauton uusien reittien seuranta ja toimivuuden varmistaminen sekä uuden työntekijän onnistunut rekrytointi.

Pääkirjastoon kirjastovirkailijan toimi, jonka avulla mm. lisätään kirjaston tapahtumia ja em.kirjastolain mukaisten tehtävien toteuttamista.

Liikuntapalvelut

Liikuntapalveluiden vastuualueen tehtävä on liikuntalain mukaan yleisten edellytysten luominen liikunnalle paikallistasolla sekä luoda edellytyksiä kunnan asukkaiden liikunnalle. Järjestämällä liikuntapalveluja sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävää liikuntaa eri kohderyhmät huomioon ottaen. Tukemalla kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta, sekä rakentamalla ja ylläpitämällä liikuntapaikkoja. Liikuntapalvelut järjestävät ohjattuja liikuntapalveluja eri kohderyhmät huomioiden, mm. eläkeläisten ohjattua kuntosalitoimintaa, eläkeläisten ohjattuja tasapainoryhmiä, matalankynnyksen ohjattuja ryhmiä sähly, pallopelit, jummat, yms).

Erityisliikuntapalvelut tuotetaan yhteistyössä seutukunnallisesti sekä yksityisen sektorin kanssa (Forssan kaupungin liikuntapalvelut tuottavat erityisliikuntapalveluita erityisliikuntaryhmille mm. henkilöille joilla on heikentynyt toimintakyky, tuki- ja liikuntaeläisärsä, pitkäaikaissärsä, liikapainoa yms.)

Kyläyhdistykset tuottavat aktiivisesti ohjattuja liikuntapalveluja yhteistyössä liikuntapalveluiden kanssa mm. Letkussa, Liesjärvellä, Teurolla ja Riihivalkamassa toimivat kuntojumppa, tasa-paino, sekä kuntosaliryhmät vertaisohjaajien vetämänä.

Liikuntapalvelut tukevat avustuksien muodossa tammelalaisia rekisteröityjä urheiluseuroja, joiden toiminta on yhdistyksen sääntöjen mukaan urheilu- ja liikuntatoimintaa. Lisäksi avustuksia jae-taan Tammelassa toimiville rekisteröidyille yhdistyksille, projekti- ja työryhmille silloin kun avustus kohdennetaan liikuntatoiminnaksi katsottavan hankkeen toteuttamiseen.

Liikuntapalvelut vastaavat kunnan liikuntaolosuhteiden ja liikuntapaikkojen hoidosta sekä kehittä-misestä. Talvella lähiliikuntapaikkojen jäähoidosta sekä peltolatujen teosta vastaavat rekiste-röidyt tammelalaiset yhdistykset. Näiden palveluiden tuottamiseen yhdistykset saavat avustuksia.

Tammelan keskeisemmät ulkoliikuntapaikat ovat liikuntapuistossa, joka sijaitsee Tammelan kes-kustassa. Liikuntapuistoon rakennettavan uuden liikuntahallin myötä myös sisäliikuntapaikat tule-vat olemaan jatkossa erinomaisella tasolla kunnassa. Liikuntahallin rakentaminen aloitettiin loka-kuussa 2022 arvioitu valmistuminen syksyllä 2023.

Liikuntapalveluiden hallinnassa on kolme liikuntasalia Manttaali, Koulukeskus, Riihivalkama, sekä kaksi kuntosalia Kunto-Tammi ja liikuntapuiston kuntosali.

Liikuntapuiston lähivirkistysaluetta on kehitetty vuonna 2022 hankkeen toimesta. Hankkeessa tehtiin Kaukjärven rantaan n. 2,0 km mittainen retkeilyreitti ja ulkokuntoilualue. Hankkeen koko-naiskustannukset olivat 40 000 euroa, mihin kunta sai LounaPlussan Leader avustusta 28 000 euroa. Liikuntapuiston lähivirkistysalueen hanketta jatketaan vuonna 2023, kun Kotkan nokkaan tehdään laavu.

Nuorisopalvelut

Nuorisopalveluiden tehtävänä on toteuttaa nuorisolain mukaisia tehtäviä kunnassa. Kunnan tu-lee paikalliset olosuhteet huomioon ottaen luoda edellytyksiä nuorisotyölle ja -toiminnalle järjestä-mällä nuorille suunnattuja palveluja ja tiloja sekä tukemalla nuorten kansalaistoimintaa. Kunnan tulee olla tarpeen mukaan yhteistyössä muiden nuorille palveluja tuottavien viranomaisten sekä nuorten, heidän perheidensä, nuorisolan järjestöjen, seurakuntien ja muiden nuorisotyötä teke-vien tahojen kanssa. Yhteistyökumppaneita on Tammelan seurakunta ja 4H. Etsivä tekee muun muassa työtä myös sosiaalitoimen, TE-palveluiden, mielenterveyspalveluiden, A-klinikan sekä muiden seudun nuorisotoimien kanssa

Kunnassa on oltava ohjaus- ja palveluverkosto tai muu vastaava yhteistyöryhmä, jonka kohde-ryhmänä ovat kaikki kunnassa asuvat nuoret. Verkoston tai muun yhteistyöryhmän tulee toimia vuorovaikutuksessa nuorisolan järjestöjen, seurakuntien ja muiden nuorten palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa. Tammelassa tällaisena verkostona toimii laaja hyvinvointityöryhmä.

Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa häntä sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan, itsenäistymistään, osallisuut-taan yhteiskuntaan ja muuta elämänhallintaansa sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Tammelassa kartoitetaan ensin nuoren kokonaistilanne nuoren oman kertomuksen mukaan, ja ohjataan hänet kulloinkin sopiviin palveluihin, esimerkiksi terveydenhuollon tai sosiaalitoimen pal-veluihin tai työpajalle. Etsivä nuorisotyöntekijä toimii myös nuoren tukihenkilönä asiakassuhteen

ajan. Etsivä nuorisotyö perustuu nuoren vapaaehtoisuuteen ja nuoren kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Nuorisopalvelut järjestävät ohjattuja palveluita eri ikäisille nuorille. Nuorisopalvelut organisoivat Suomen mallin kerhoja, muuta kerhotoimintaa, retkiä sekä perhelauantai tapahtumia. Suomen Mallin harrastamisen kerho on Opetus- ja kulttuuriministeriön toimintamuoto. Harrastamisen Suomen mallin tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastuskoulupäivän yhteydessä. Nuottavalmennuksessa ei ole ollut Tammelasta nuoria. Kesällä järjestetään päiväleiritoimintaa. Vuoden 2022 alusta alkaen on järjestetty erätoimintaa yhtenä nuorisotyön toimintamuotona. Etsivä nuorisotyö organisoivat viikoittaisia olkkareita sekä aikuisten peli-iltoja. Seutukunnallisena toiminta järjestetään sateenkaarikahviloita kerran kuukaudessa. Sateenkaarikahvila toimintaa järjestetään seutukunnallisesti kiertävästi eri paikkakuntien nuorisotiloilla, Tammelassa Manttaalilla. Nuoria osallistuu kaikista seutukunnan kunnista. Koulunuorisotyönkokeilu aloitettiin elokuussa 2022. Koulunuorisotyöntekijä järjestää kouluilla pienryhmätoimintaa oppilaille, vetää luokille tunnetaitoja tukevaa Friends-ohjelmaa, on mukana kiusaamisen vastaisessa työssä sekä järjestää oppilaille hyvinvointia tukevaa toimintaa. Koulunuorisotyöntekijä on koulussa paikalla neljänä päivänä viikossa. Päätehtävänä koulunuorisotyöntekijällä on oppilaiden hyvinvoinnin lisääminen. Kunnassa on vakinainen nuorisotyöntekijä sekä määräaikaiset etsivä nuorisotyöntekijä ja koulunuorisotyöntekijä.

Nuorisopalvelut tukevat avustuksien muodossa tammelalaisia rekisteröityjä nuorisoyhdistyksiä. Lisäksi avustuksia jaetaan muille nuorisotyötä tekeville yhdistyksille. Tammelan nuorisopalvelut vastaavat Manttaalin nuorisotiloista sekä Oksjärven leirikeskuksesta.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisy

Elokuun 2022 lopussa alle 25 vuotiaita työttömänä oli 13 henkilöä. Tammelassa nuorisotyöttömyys on alhaisempaa kuin Forssan seudulla ja koko maassa keskimäärin. Myös syrjäytymisriskissä olevia nuoria on vähemmän kuin Forssan seudulla ja koko maassa keskimäärin.

Tammelassa toimii 100% etsivä nuorisotyöntekijä, joka tukee alle 29 -vuotiaita nuoria, jotka ovat jääneet koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle. Etsivä nuorisotyöntekijä auttaa tarvittaessa myös nuorta saavuttamaan tarvitsemansa palvelut. Vuonna 2021 etsivä nuorisotyöntekijä tavoitti 18 nuorta. Vuoden 2022 elokuuhun mennessä nuoria on tavoitettu 22.

Tammelassa työttömiä nuoria ohjataan INTRO-työpajalle sekä LHKK:n Faiboost –työkokeiluun (vuonna 2022 yksi nuori). Lisäksi nuoria autetaan hakeutumaan koulutukseen, hakemaan heille kuuluvaa sosiaaliturvaa, ohjataan eteenpäin terveydenhuollon palveluihin, selvitetään heidän hakkuuttaan Kelan kuntoutuspalveluihin (Nuotta-valmennus) sekä tuetaan työelämään siirtymisessä. Etsivä nuorisotyö tarjoaa nuorille sekä yksilöllistä tukea että ryhmämuotoista toimintaa. Etsivä nuorisotyö on nuorelle aina luottamuksellista, vapaaehtoista ja maksutonta varhaista tukea. Etsivän lisäksi Tammelassa toimii 100% nuorisotyöntekijä ja koulunuorisotyöntekijä.

Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalveluiden tehtävänä on järjestää kulttuuritoimintaa. Tämän tehtävän toteuttamiseksi kunnan tulee edistää kulttuurin ja taiteen yhdenvertaista saatavuutta ja monipuolista käyttöä, luoda edellytyksiä ammattimaiselle taiteelliselle työlle ja toiminnalle, edistää kulttuurin ja taiteen harrastamista sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa, tarjota mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen eri muotojen ja alojen tavoitteelliseen taide- ja kulttuurikasvatukseen, edistää kulttuuriperinnön ylläpitämistä ja käyttöä sekä paikallista identiteettiä tukevaa ja kehittävää toimintaa, edistää kulttuuria ja taidetta osana asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä paikallista ja alueellista elinvoimaa, edistää kulttuurista vuorovaikutusta ja kansainvälistä toimintaa ja toteuttaa muita kulttuuriin ja taiteeseen liittyviä toimia.

Kulttuuripalvelut järjestävät kuntalaisia aktivoivaa toimintaa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Jo vakiintuneita tapahtumia ovat kulttuurikävelyt, Tammelan Kirppiskierros ja Mikaelin tapahtuma. Myös veteraanipäivänä ja Itsenäisyyspäivä järjestetään juhlatilaisuudet. Vuosittain järjestetään myös konsertteja ja osallistutaan yhteistyössä teematapahtumiin. Kulttuuripalvelut ja Kulttuuriyhdistys Kuvion lastenkulttuurikeskus Leka tuottavat ohjelmaa kulttuurikasvatussuunnitelman toteutukseen päiväkodeissa ja kouluissa. Kulttuuriperintökasvatussuunnitelmassa aktivoidaan päiväkoteja ja kouluja lähtemään retkille Tammelan kuuteen kohteeseen. Joka vuosi jaetaan Tammelan kulttuuripalkinto.

Kulttuuripalvelut tukevat avustuksien muodossa tammelalaisia rekisteröityjä kulttuuriyhdistyksiä. Lisäksi avustuksia jaetaan muille kulttuuriyötä tekeville yhdistyksille.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	128 135	168 600	208 645	208 645	208 645
Toimintakulut	-906 806	-986 624	-1 157 142	-1 157 142	-1 157 142
Toimintakate	-778 672	-818 024	-948 497	-948 497	-948 497
Poistot ja arvonalentumiset	-76 610	-149 084	-130 257	-108 116	-79 728

Suoritteet

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Työllistettäviä nuoria	79	100	100	90	90
Nuorisotyön ohjaustunnit	866	1400	1700	1800	1800
Kulttuuritilaisuuksiin osallistujat	3 742	4000	6000	4000	4000
Kirjastossa käyntejä	45 872	43 000	49 000	50 000	50 000
Kirjastoaineiston lainat	74 297	78 000	75 000	75 000	75 000
Musiikkiopiston opiskelijoita	36	36	36	36	36
Musiikkileikkikoulun ryhmiä	4	3	3	3	3
Kuvataidekoulun opiskelijoita	24	24	24	24	24
Kansalaisopiston opetustunnit	634	900	900	900	900

*) Tammela 600 vuotta juhlavuosi

Perustelut

Nuorisopalvelut

Toiminnalliset muutokset:
Harrastamisen Suomen mallin kerhot
Koulunuorisotyöntekijä Koulukeskuksella 7-9 lk.

Henkilöstömuutokset:
Koulunuorisotyöntekijä 50 %, toinen puoli koulun talousarviosta

Investointimenot:

Kulttuuripalvelut

Toiminnalliset muutokset:
Tammela 600 v. juhluvuosi

Henkilöstömuutokset: -

Investointimenot:

Kirjastopalvelut

Toiminnalliset muutokset:
Lisätään kirjaston tapahtumatoimintaa liittyen mm. kirjastolain asettamiin tehtäviin (yhteiskunnallisen ja kulttuurisen vuoropuhelun edistäminen, lukemisen ja kirjallisuuden edistäminen, tuen tarjoaminen monipuoliseen lukutaitoon).

Henkilöstömuutokset:
Perustetaan uusi kirjastovirkailijan toimi em. tehtävien toteuttamiseksi.

Palkataan kirjastoautoon uusi kuljettaja-virkailija siten, että hän ehtii työskennellä 3 kk nykyisen työntekijän rinnalla ja perehtymään töihin, kunnes nykyinen työntekijä eläköityy.
Investointimenot: -

Liikuntapalvelut

Toiminnalliset muutokset: -

Henkilöstömuutokset: -

Investointimenot:
Traktorimönkijä telavarustuksella 17 000 €

4.3 Tekniset palvelut

4.3.1 Yhdyskuntatekniikan palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan katujen, puistojen ja muiden yleisten alueiden kunnossapidosta ja rakentamisesta, tavoitteena turvallinen ja viihtyisä asuinympäristö. Palvelualueella on myös liiketoimintaa, kuten kunnan metsien hoito, jota toteutetaan metsäsuunnitelman mukaan.

Palvelualueen tehtävistä suuri osa toteutetaan urakoitsijoiden toimesta mm. katujen talvihoito. Myös lähes kaikki rakentamistyö tehdään urakoitsijoiden toimesta. Palvelualueella on yksi ympärivuotinen työntekijä, joka talviaikaan tekee metsurintöitä. Kesäaikana työllistetään lisäksi 1-2 henkilöä puistojen ja uimarantojen hoitoon ja kunnossapitoon.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	201 094	185 800	185 800	185 800	185 800
Valmistus omaan käyttöön	6 751	35 000	35 000	35 000	35 000
Toimintakulut	-968 406	-1 073 908	-772 396	-772 396	-772 396
Toimintakate	-760 561	-853 108	-551 596	-551 596	-551 596
Poistot ja arvonalentumiset	-547 698	-603 724	-545 733	-536 656	-535 085

*) Pelastustoimen järjestämismäärä siirtyy hyvinvointialueille vuoden 2023 alusta

Suoritteet

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Avustettavat tiet / km	283	297	290	290	290
Hoidettavat puistoalueet / ha	18	18	18	18	18
Venesillan leirintäalue / ha	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Kadut ja tiet / km	33	33,3	33,3	33,3	33,3
Metsien hoito / ha	644	644	644	644	644

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Pelastustoimi siirtyy taloudellisesti katsottuna sote-uudistuksessa hyvinvointialueelle mutta toiminnallisesti yhteistoiminta jatkuu kuten aiemmin. Muilta osin toiminnallisia muutoksia yhdyskuntatekniikan palvelualueella ei ole.

Auruskalusto lähtee edellisen vuoden tapaan liikkeelle, kun lunta on kertynyt 5 cm. Poltto- ja voiteluaineiden hinnan muutoksen vuoksi urakoitsijoiden sopimuskorvauksia on tarpeen korottaa 12 %, 65 000 eurosta 72 800 euroon.

Puistojen hoitotaso pyritään pitämään ennallaan. Uusia puistoalueita ei rakenneta.

Henkilöstö:

Kokoaikainen puistotyöntekijä saattaa siirtyä osa-aikaiseksi (eläke). Tämä lisää kausityöntekijöiden tarvetta. Yhdyskuntatekniikan päällikkö jää eläkkeelle syyskuun alusta. Uuden yhdyskuntatekniikan päällikön rekrytointi aloitetaan vuoden alussa, jotta uusi henkilö ehtii aloittaa viimeistään huhtikuun alusta, jotta perehdytys saadaan käyntiin ennen lomaa.

Investoinnit:

Investoinneista on erillinen suunnitelma. Hankekohtaisena investointina on rantapuiston rakentaminen Ullankujan päästä itään päin olevalle kaavoitetulle puisto-alueelle. Samassa yhteydessä parannetaan hulevesien käsittelyä. Muut investoinnit kohdistuvat katujen valaistuksen uusimiseen, katujen päällysteiden uusimiseen, liikennemerkkeihin ja puistojen kunnostukseen.

4.3.2 Kiinteistöjen palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan rakennettujen kiinteistöjen ja tilojen kunnossapidosta, korjausinvestoinneista ja uudisrakentamisesta sekä turvallisesta ja taloudellisesta asumisesta. Toiminta käsittää toimitilojen vuokrauksen lisäksi kunnan asuntojen vuokrauksen. Palvelualueen tavoitteena on tarjota sekä sisäisen, että ulkoisen vuokrauksen kautta käyttäjille toimivia ja terveellisiä toimitiloja ja asuntoja. Kiinteistöjen palvelualueella työskentelee talonrakennusmestari joka hallinnoi koko aluetta. Hänen apunaan toimii hallintosihteeri ja suoraan alaisuudessa 7 kokopäiväistä laitosihteeriä ja yksi kirvesmies. Kesällä otetaan nuorista apua näihin tehtäviin noin 10 henkilöä. Rakentamistehtävissä käytetään tarpeen mukaan urakoitsijoita.

Asumispalvelu käsittää kunnan omat asunnot sekä hallivuokraukset. Koy Tammelan Vuokra-asunnot on kunnan 100% omistuksessa ja johtaminen sekä asukasvalinnat hoidetaan kunnan toimesta.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	1 270 761	1 340 804	1 356 680	1 356 680	1 356 680
Toimintakulut	-1 895 887	-1 972 164	-1 933 514	-1 926 915	-1 926 915
Toimintakate	-625 125	-631 360	-576 834	-570 235	-570 235
Poistot ja arvonalentumiset	-531 465	-1 040 515	-785 667	-889 236	-1 461 461

Suoritteet

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimitilat / m ²	20 493	20 493	19 644	19 644	19 644
Asunnot / m ²	5 570	5 606	3 494	3 494	3 494
Muut tilat / m ²	2 877	2 877	2 877	2 030	2 030

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Sote-uudistuksessa terveydenhuollon käytössä olevat kohteet vuokrataan vuoden 2023 alusta hyvinvointialueelle teknisesti ylläpidettynä.

Uuden yhtenäiskoulun rakentaminen pyritään kilpailuttamaan vuoden 2023 aikana. Kustannustaso seurataan osana kilpailuttamisen ajoittamista. Rakentamisen alkuvaiheessa puretaan n. 30 % koulukeskuksesta ja loppuosa säilyy väistötiloina. Yhtenäiskoulun rakentamisen yhteydessä purettavien ja rakennettavien tilojen määrää ei ole arvioitu, koska suunnitelmat ovat kesken.

Taloudelliset syyt pakottivat kunnan ratkaisuun, jossa uuden yhtenäiskoulun suunnittelua muutettiin niin, että suunnitelmista poistettiin liikuntasali, joka toteutetaan erillisenä liikuntahallina liikuntapuiston alueelle. Liikuntahallin on tarkoitus olla käytettävissä vuoden 2023 syksyllä.

Perusopetuksen suunnitelmissa on Myllykylän koulun lakkauttaminen vuoden 2023 syyslukukaudeksi, joka osaltaan vaikuttaa teknisten palveluiden resursseihin helpottavasti.

Vanha kirjastotila (298 m²) ja kaksi kerrostaloasuntoa pyritään myymään kiinteistövälittäjän kautta.

Asuntojen ja muiden tilojen käyttöaste on talousarviossa laskettu 85 prosentin mukaan.

Henkilöstö:

Osa-aikaisen kirvesmiehen työaikaa lisätään tarpeen mukaan. Palkkamäärärahat katetaan kiinteistötoimen investointikohteista.

Investoinnit:

Hankekohtaisena investointina on yhtenäiskoulun rakentaminen. Pienemmät investoinnit ovat kunnossapitoinvestointeja ja energiatehokkuuden parantamista.

Muuta:

Koulukeskusrakennuksen osittainen purku aiheuttaa 250 000 euron lisämenon vuodelle 2023. Vuodelle 2024 tulevat rakennuksen loppuosan purku, 350 000 euroa sekä purkamisesta seuraava alaskirjaus 0,7 milj. euroa.

4.3.3 Kaavoituksen ja lupien palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan maankäytön suunnittelusta, rakentamisen ohjauksesta sekä ympäristönsuojelusta. Maankäytön suunnittelun tavoitteena on luoda edellytyksiä kunnan alueelliselle kehitykselle. Rakennusvalvonta käsittelee lakisääteiset rakennusluvut sekä edistää, opastaa ja valvoo laadukkaasti rakennuskannan ja viihtyisän ympäristön syntymistä ja säilymistä. Ympäristönsuojelu käsittelee lakisääteiset luvat, ilmoitukset ja antaa lausuntoja sekä omalta osaltaan huolehtii ympäristöasioiden edistämisestä, valvonnasta, neuvonnasta.

Maankäytön suunnittelu hoidetaan kunnan omalla toimintana. Rakennusvalvonta ja ympäristöasiat hoidetaan seudullisesti ja toiminnan isäntäkuntana on Forssan kaupunki. Rakennusvalvonnan ja ympäristöasioiden henkilöstö sijaitsee Forssan kaupungintalolla.

Palvelualueeseen sisältyy lisäksi teknisen hallinnon kulut, jotka muodostuvat pääosin henkilöstökuluista sekä kahden lautakunnan, tekninen lautakunta ja ympäristölautakunta, toimintakuluista

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	108 712	82 620	82 620	82 620	82 620
Toimintakulut	-473 839	-562 190	-559 474	-559 474	-559 474
Toimintakate	-365 127	-479 570	-476 854	-476 854	-476 854
Poistot ja arvonalentumiset	-27 014	-25 358	-6 106	-3 717	-3 117

Suoritteet

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Rakennus- ja toimenpideluvat	170	130	130	100	100
Poikkeamisluvat	12	15	15	10	10
Toimenpideilmoitukset / muutospäätökset	40	50	50	20	20
Maa-ainesluvut	6	2	2	2	2
Ympäristöluvut	5	4	4	4	4
Valvontatarkastukset		10	10	10	10
Jätevesipäätökset		30	30	20	20
Vesihuoltolain muk.vap.päätökset		30	30	30	30

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Uutta rakentamislakia vastaava rakennusjärjestys valmistellaan vuoden 2023 aikana ja ne otetaan yhtäaikaisesti käyttöön vuoden 2024 alussa. Mikäli laki ei etenisä, otetaan kunnan uusi rakennusjärjestys käyttöön jo vuoden 2023 aikana. Rakennusjärjestyksen päivityksen yhteydessä tarkastellaan myös rakennusvalvonnan taksat.

Sähköisen rakennuslupakäsittelyn valmistelu on ollut seudullisen rakennusvalvonnan vetovastuulla ja koekäyttö on alkanut. Sähköisen lupajärjestelmän edellytyksenä on ollut sähköinen arkistointi, joka on ollut kuntien itsensä ratkaistavissa. Sähköinen arkistointi ei Tammelan osalta ole edennyt suunnitellusti, koska Tammelassa hankinnan kohteena ollut sähköinen arkisto ja sähköinen lupajärjestelmä eivät suoraan olleet yhteensopivia. Sähköisen lupajärjestelmän osalta etsitään uutta arkistoratkaisua käyttöönoton varmistamiseksi vuoden 2023 aikana.

Rakennushankkeiden sijaintikatseluksia on Tammelassa tehty toistaiseksi vain asemakaava-alueilla mutta näitä pyritään laajentamaan myös haja-asutusalueille olemassa olevien resurssien puitteissa.

Vesiensuojeluyhdistysten avustuksiin on varattu entisten vuosien tapaan 10.000 euroa sekä Pyhäjärven ja Kuivajärven niittoihin nettona 10.000 euroa. Niittoihin haetaan Hämeen ELY-keskuksetta 10.000 euron määrärahaa.

Ympäristönsuojelussa panostetaan lisäksi jätevesien hallittuun hoitoon pohjavesi- ja ranta-alueilla.

Henkilöstö:

Tekninen johtaja, kaavoittaja, projektipäällikkö (60 %) ja kahden hallintosihteerin työpanosta.

Investoinnit: Ei investointeja

4.3.4 Ruuan ja puhdistuksen palvelualue

Tammelan kunnan ruokapalvelut tuottaa ravitsemussuosituksen mukaisia maittavia ja monipuolisia aterioita laadukkaasti, taloudellisesti ja asiakaslähtöisesti. Perustehtävänä on myös asiakkaiden ohjaaminen oikeisiin ruokatottumuksiin ja –tapoihin. Ammattitaitoinen henkilökunta suunnittelee ja toteuttaa ateriat käyttämällä ensiluokkaisia ja turvallisia elintarvikkeita sekä kehittää ruokalista lähiruokapainotteisesti. Lähituotteita käyttämällä ruokapalvelut tukevat paikallista, seudullista ja maakunnallista yrittäjyyttä kestävästä kehityksen periaattein, hiilijalanjälkeä pienentäen ja ympäristöystävällisyyttä korostaen.

Kunnan puhdistuspalvelut vastaavat kiinteistöjen puhtaanapidosta laadukkaasti, hygieenisesti ja joustavasti. Tarkoituksenmukaisella siivouksella tuetaan asiakkaan hyvinvointia ja viihtyisyyttä sekä ylläpidetään kiinteistöjen kuntoa ja pidennetään tilojen käyttöikä. Puhdistuspalveluissa käytetään pääsääntöisesti kotimaisia ja ympäristöystävällisiä puhdistusaineita.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	736 916	779 763	15 924	15 924	15 924
Toimintakulut	-1 730 110	-1 692 236	-1 146 595	-1 124 311	-1 124 311
Toimintakate	-993 194	-912 473	-1 130 671	-1 108 387	-1 108 387
Poistot ja arvonalentumiset	-11 194	-7 987	-5 713	-4 095	-2 945

Suoritteet

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Koulukeskuksen keittiö	125 000	120 000	127 500	127 500	127 500
Portaan keittiö	11 300	12 500	13 000	13 000	13 000
Ruisluodon keittiö	149 000	150 000	0	0	0
Teuron keittiö	6 000	4 500	5 500	5 500	5 500
Siivottavat alat /m ²	19 414	19 414	16 541	16 541	16 541

Perustelut

Toiminnalliset muutokset:

Ruisluodon palvelukeskuksen ruoka- ja puhdistuspalvelut sekä Tammikartanon ruokapalvelut siirtyvät 1.1.2023 Kanta-Hämeen hyvinvointialueelle. Ruoka- ja puhdistuspalveluista siirtyy yhdeksän työntekijää liikkeenluovutuksen yhteydessä hyvinvointialueelle (yksi ruoka- ja puhdistuspalveluesimies, neljä ravitsemistyöntekijää, kolme laitoshuoltajaa ja yksi palveluvastaava). Työntekijöistä kuusi on vakituudessa työsuhteessa ja kolme määräaikaisessa työsuhteessa. Siivouksesta poistuu 3430 m².

Hakkapeliitta-hallin toiminta käynnistyy syksyllä 2023 ja siivoukseen lisääntyy 1400 m². Koulukeskuksen liikuntasaltilojen käyttö lakkautetaan syyslukukaudesta 2023 alkaen, näin ollen siivouksesta poistuu 671 m².

Henkilöstö:

Ruoka- ja puhdistuspalveluista eläköityy kaksi laitoshuoltajaa v. 2023

Muuta:

Ruoka- ja puhdistuspalveluissa työskentelee kuusi määräaikaista työntekijää, joita ei ole vakinaistettu Yhtenäiskoulun rakennushankkeen sekä päiväkotien- ja kouluverkon keskeneräisyyden vuoksi.

4.3.5 Vesihuollon palvelualue

Vesihuoltolaitoksen tehtävänä on toimittaa yksityisille asiakkailleen ja neljälle kunnassa toimivalle vesihuolto-osakeyhtiölle puhdasta hyvälaatuista talousvettä sekä vastaanottaa näiden asiakkaiden jätevedet ja huolehtia niiden asianmukaisesta puhdistuksesta.

Vesilaitoksella on käytössä kolme pohjavedenottamo. Kaikkein ottamoiden vesi johdetaan UV-suodattimien läpi, veden hygieenisen laadun parantamiseksi. Kahden vedenottamon veden pH arvoa säädetään raakaveden happamuuden poistamiseksi ja yhden vedenottamon vesi johdetaan lisäksi aktiivihillisuodattimen läpi.

Vedenlaatu on kaikilla laitoksilla ollut analyysitulosten mukaan moitteetonta.

Vesilaitoksen vedenlaatua valvotaan voimassa olevan valvontatutkimusohjelman mukaisesti. Valvonta-tutkimusohjelman päivitystyö tehtiin vuonna 2021. Päivitystyö yhteydessä tehtiin myös vesilaitoksen riskinarvio, WSP-työkalulla. Riskinarvio hyväksyttiin vuonna 2021 ja sitä päivitetään tarvittaessa, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Jätevedestä suurin osa toimitetaan Forssan jätevedenpuhdistamolle puhdistettavaksi. Ainoastaan Liesjärven kylän jätevedet puhdistetaan toistaiseksi paikallisella pienpuhdistamolla. Pienpuhdistamon toiminta lakkautetaan, kun vesihuoltolinja Liesjärvi-Porras-Riihivalkama saadaan kokonaan valmiiksi. Valmiina on Liesjärvi-Porras väli ja Porras-Riihivalkama väli valmistuu vuoden 2023 loppuun mennessä.

Vesilaitokselle palkattiin yksi kokoaikainen asentaja vuoden 2021 lopulla. Lisäksi yhdyskuntatekniikan päällikkö ja hallintosihteeri käyttävät osan työajastaan vesilaitoksen töihin. Kaikki rakentamistyöt ja pääosan huoltotöistä tekee ulkopuolinen urakoitsija.

Määrärahat ja tuloarviot

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	863 446	776 000	854 000	854 000	854 000
Toimintakulut	-561 649	-602 517	-711 876	-711 876	-711 876
Toimintakate	301 797	173 483	142 124	142 124	142 124
Poistot ja arvonalentumiset	-296 802	-290 800	-491 911	-607 602	-563 557

Suoritteet

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Vesimäärä / m³					
Verkoston pumpattu	356 668	310 000	320 000	320 000	320 000
Laskutettu	309 603	300 000	305 000	305 000	305 000
Jätevesimäärä / m³					
Jätevedenpuhdistamolle pumpattu	264 600	260 000	260 000	250 000	250 000
Laskutettu	184 258	200 000	190 000	190 000	200 000

Perustelut**Toiminnalliset muutokset:**

Liesjärven vedenottamo ja jätevedenpuhdistamo poistetaan käytöstä Porras-Riihivalkama vesihuoltolinjan valmistuttua.

Vesihuoltolaitoksen jäännöspääoman korko on 0,5 % vuonna 2023.

Henkilöstö:

Yhdyskuntatekniikan päällikkö jää eläkkeelle syyskuun alussa. Uuden päällikön rekrytointi aloitetaan vuoden alussa, jotta perehdytys voi alkaa huhtikuun alussa. Liesjärven vedenottamon ja jätevedenpuhdistamon toiminnan loppuminen vapauttaa resurssia muuhun toimintaan. Vedenottamosta tulee myös alaskirjaus, koska investointia on vielä poistamatta.

Investoinnit:

Hankekohtaisena investointina on Riihivalkama-Porras runkoviemärin ja vesijohdon rakentaminen. Siihen liittyen myös Liesjärven vedenottamo ja jätevedenpuhdistamo poistetaan käytöstä ja puretaan. Pienenempänä investointeina parannetaan vesihuollon toimitusvarmuutta ja uusitaan venttiilejä. Lisäksi tehdään vähäisiä laajennuksia viemäriverkkoon.

4.4 Sisäiset erät

	TA 2022	TA 2023
Puhdistuspalvelut	457 867	502 613
Ruokapalvelut	774 683	705 482
Toimitila- ja talonmiespalvelut	797 111	1 226 621
ICT-palvelut	307 250	320 490
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	0	41 731
Lapsiystävällinen kunta	0	11 885
Ehkäisevä päihdetyö	0	2 105
Posti- ja kuriiripalvelut	7 518	7 520
Painatukset	5 999	6 000
Vesimaksut	11 860	12 934
Jätevesimaksut	23 113	23 632
Yhteensä	2 385 401	2 861 013

5 TULOSLASKELMAT

5.1 Tuloslaskelma 2023

Ulkoinen	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Toimintatuotot			
Myyntituotot	2 083 029	1 929 339	1 305 590
Maksutuotot	406 363	333 050	188 050
Tuet ja avustukset	479 209	179 877	447 287
Muut toimintatuotot	1 316 012	1 425 554	1 426 875
Toimintatuotot yhteensä	4 284 613	3 867 820	3 367 802
Valmistus omaan käyttöön	6 751	35 000	35 000
Toimintakulut			
Henkilöstökulut	-10 147 139	-10 482 998	-10 946 914
Palvelujen ostot	-25 675 163	-27 116 535	-5 093 612
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 902 526	-1 738 158	-1 551 440
Avustukset	-719 329	-742 600	-780 446
Muut toimintakulut	-379 046	-244 925	-278 411
Toimintakulut yhteensä	-38 823 204	-40 325 216	-18 650 823
TOIMINTAKATE	-34 531 839	-36 422 396	-15 248 021
Verotulot	24 727 793	24 609 000	14 174 000
Valtionosuudet	12 863 535	14 049 336	4 248 948
Rahoitustuotot ja -kulut			
Korkotuotot	5 590	2 000	4 000
Muut rahoitustuotot	95 294	15 500	14 000
Korkokulut	-37 573	-65 000	-94 817
Muut rahoituskulut	-1 287		
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	62 024	-47 500	-76 817
VUOSIKATE	3 121 514	2 188 440	3 098 110
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 852 658	-2 063 516	-1 988 455
Arvonalentumiset		-475 000	
TILIKAUDEN TULOS	268 855	-350 076	1 109 655
Poistoeron lisäys tai vähennys	213 421	86 129	79 465
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	482 276	-263 947	1 189 120

TAMMELA

www.tammela.fi

<i>Ulkoiset / sisäiset</i>	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Toimintatuotot			
Myyntituotot	4 075 065	3 752 562	3 101 356
Maksutuotot	406 363	333 050	188 050
Tuet ja avustukset	479 209	179 877	447 287
Muut toimintatuotot	2 011 859	1 987 732	2 492 122
Toimintatuotot yhteensä	6 972 497	6 253 221	6 228 815
Valmistus omaan käyttöön	6 751	35 000	35 000
Toimintakulut			
Henkilöstökulut	-10 147 139	-10 482 998	-10 946 914
Palvelujen ostot	-27 616 777	-28 927 898	-6 876 444
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 953 729	-1 750 018	-1 564 374
Avustukset	-719 329	-742 600	-780 446
Muut toimintakulut	-1 074 113	-807 103	-1 343 658
Toimintakulut yhteensä	-41 511 087	-42 710 617	-21 511 836
TOIMINTAKATE	-34 531 838	-36 422 396	-15 248 021
Verotulot	24 727 793	24 609 000	14 174 000
Valtionosuudet	12 863 535	14 049 336	4 248 948
Rahoitustuotot ja -kulut			
Korkotuotot	5 590	2 000	4 000
Muut rahoitustuotot	116 675	36 881	35 381
Korkokulut	-37 573	-65 000	-94 817
Muut rahoituskulut	-22 668	-21 381	-21 381
Rahoitustuotot ja -kulut yhteensä	62 024	-47 500	-76 817
VUOSIKATE	3 121 515	2 188 440	3 098 110
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 852 658	-2 063 516	-1 988 455
Arvonalentumiset		-475 000	
TILIKAUDEN TULOS	268 856	-350 076	1 109 655
Poistoeron lisäys tai vähennys	213 421	86 129	79 465
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	482 277	-263 947	1 189 120

TAMMELA

www.tammela.fi

5.2 Tuloslaskelma 2022-2025

Ulkoinen	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toimintatuotot	3 867 820	3 367 802 -12,9 %	3 367 802 0,0 %	3 367 802 0,0 %
Valmistus omaan käyttöön	35 000	35 000 0,0 %	35 000 0,0 %	35 000 0,0 %
Toimintakulut	-40 325 216	-18 650 823 -53,75 %	-18 609 766 -0,22 %	-18 609 766 0,00 %
TOIMINTAKATE	-36 422 396	-15 248 021 -58,1 %	-15 206 964 -0,3 %	-15 206 964 0,0 %
Verotulot	24 609 000	14 174 000 -42,4 %	13 408 000 -5,4 %	13 660 000 1,9 %
Valtionosuudet	14 049 336	4 248 948 -69,8 %	4 248 948 0,0 %	4 248 948 0,0 %
Rahoitustuotot ja -kulut				
Korkotuotot	2 000	4 000 100,0 %	4 000 0,0 %	4 000 0,0 %
Muut rahoitustuotot	15 500	14 000 -9,7 %	14 000 0,0 %	14 000 0,0 %
Korkokulut	-65 000	-94 817 45,9 %	-273 794 188,8 %	-388 467 41,9 %
Muut rahoituskulut	0	0 0,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %
VUOSIKATE	2 188 440	3 098 110 41,6 %	2 194 190 -29,2 %	2 331 517 6,3 %
Poistot ja arvonalentumiset				
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 063 516	-1 988 455 -3,6 %	-2 164 925 8,9 %	-2 654 173 22,6 %
Arvonalentumiset	-475 000	0 100,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %
TILIKAUDEN TULOS	-350 076	1 109 655 -417,0 %	29 265 -97,4 %	-322 656 -1202,5 %
Poistoeron lisäys tai vähennys	86 129	79 465 -7,7 %	77 448 -2,5 %	75 625 -2,4 %
TILIKAUDEN YLI-/ALIJÄÄMÄ	-263 947	1 189 120 -550,5 %	106 713 -91,0 %	-247 031 -331,5 %

TAMMELA

www.tammela.fi

6 INVESTOINTIOSA

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
KUNNANHALLITUS					
Investointimenot	-21 959	-200 000	-100 000	-100 000	-100 000
Investointitulot	1 316				
Investoinnit netto	-20 643	-200 000	-100 000	-100 000	-100 000
SIVISTYSLAUTAKUNTA					
Investointimenot	-154 074	-504 500	-22 200	-15 000	0
Investointitulot	119 537	70 500			
Investoinnit netto	-34 537	-434 000	-22 200	-15 000	0
TEKNINENLAUTAKUNTA					
Investointimenot	-633 245	-3 733 000	-5 885 747	-9 670 000	-1 410 000
Investointitulot					
Investoinnit netto	-633 245	-3 733 000	-5 885 747	-9 670 000	-1 410 000
VESILAITOS					
Investointimenot	-218 674	-1 430 000	-2 195 000	-125 000	-90 000
Investointitulot					
Investoinnit netto	-218 674	-1 430 000	-2 195 000	-125 000	-90 000
YHTEENVETOTAULUKKO					
Investointimenot	-1 027 951	-5 867 500	-8 202 947 39,8 %	-9 910 000 20,8 %	-1 600 000 -83,9 %
Investointitulot	120 853	70 500	0 -100,0 %	0 0,0 %	0 0,0 %
Investoinnit netto	-907 098	-5 797 000	-8 202 947 41,5 %	-9 910 000 20,8 %	-1 600 000 -83,9 %

TAMMELA

www.tammela.fi

7 RAHOITUSOSA

	TP 2021	TA 2022	TA 2023	TS 2024	TS 2025
Toiminnan rahavirta					
Vuosikate	3 121 513	2 188 440	3 098 110	2 194 190	2 331 517
<i>Satunnaiset erät</i>					
Tulorahoituksen korjauserät	-15 164	-15 000			
Investointien rahavirta					
Investointimenot	-1 027 951	-5 867 500	-8 202 947	-9 910 000	-1 600 000
Rahoitusosuudet investointimenoihin	119 537	70 500			
Pysyvien vast. hyödykkeiden luovutus- tulot	16 480	15 000			
Toiminnan ja investointien rahavirta	2 214 415	-3 608 560	-5 104 837	-7 715 810	731 517
Rahoituksen rahavirta					
Antolainauksen muutokset					
Antolainojen lisäykset					
Antolainasaamisten vähennykset					
Lainakannan muutokset					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys		5 000 000	6 000 000	9 000 000	1 250 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-856 994	-1 109 898	-759 898	-1 147 398	-1 316 148
Lyhytaikaisten lainojen muutos	-1 200 000				
Oman pääoman muutokset					
Muut maksuvalmiuden muutokset	617 727				
	-1 439 267	3 890 102	5 240 102	7 852 602	-66 148
Vaikutus maksuvalmiuteen	775 148	281 542	135 265	136 792	665 369
Kassavarat 31.12.	2 474 861	2 756 403	2 891 668	3 028 460	3 693 829
Kassavarat 1.1.	1 699 713	2 474 861	2 756 403	2 891 668	3 028 460
Investointien tulorahoitusprosentti	343,6 %	37,8 %	37,8 %	22,1 %	145,7 %
Lainakanta	7 341 994	4 682 000	9 922 102	17 774 704	17 708 556
Lainat/as	1 230	793	1 697	3 067	3 083
Lainanhoitokate	3,5	1,9	3,7	1,7	1,6

TAMMELA

www.tammela.fi

8 TALOUSARVION JA TULOARVIoidEN YHTEENVETO

	Sitovuus (*)	Määrärahat	Tuloarviot
KÄYTTÖTALOUSOSA			
Toimielin			
Hallinnon ja talouden palvelualue	N	2 495 137	73 837
Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue	N	546 034	65 000
Varhaiskasvatuksen palvelualue	N	3 396 000	319 000
Perusopetuksen palvelualue	N	5 932 655	206 296
Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue	N	1 157 142	208 645
Yhdyskuntatekniikan palvelualue	N	772 396	220 800
Kiinteistöjen palvelualue	N	1 933 514	1 356 680
Kaavoituksen- ja lupien palvelualue	N	559 474	82 620
Ruoka- ja puhdistuspalvelut	N	1 146 595	15 924
Vesihuollon palvelualue	N	711 876	854 000
TULOSLASKELMAOSA			
Verotulot	N		14 174 000
Valtionosuudet	N		4 248 948
Korkotulot	N		4 000
Muut rahoitustulot	N		14 000
Korkomenot	N	94 817	
Muut rahoitusmenot	N		
Satunnaiset erät	N		
INVESTOINTIOSA			
Investoinnit yhteensä	N	8 202 947	
RAHOITUSOSA			
Antolainauksen muutokset			
Antolainasaamisten lisäykset			
Antolainasaamisten vähennykset			
Lainakannan muutokset			
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	N		6 000 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	N	759 898	
Lyhytaikaisten lainojen muutos	N		
Oman pääoman muutokset			
Vaikutus maksuvalmiuteen		135 265	
TALOUSARVION LOPPUSUMMA		27 843 750	27 843 750

**) N= sitovuus nettomääräraha/-tuloarvio, B= bruttomääräraha/-tuloarvio*

9 VESILAITOKSEN LASKELMAT

9.1 Vesilaitoksen tuloslaskelma

(sisäiset ja ulkoiset)	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Liikevaihto	898 053	810 973	890 566
Liiketoiminnan muut tuotot			
Materiaalit ja palvelut			
Aineet, tarvikkeet ja tavarat			
Ostot tilikauden aikana	-76 703	-62 650	-69 250
Palvelujen ostot	-411 618	-417 397	-507 765
Materiaalit ja palvelut yhteensä	-488 321	-480 047	-577 015
Henkilöstökulut			
Palkat ja palkkiot	-64 729	-110 807	-115 016
Henkilöstösivukulut			
Eläkekulut	-12 737	-15 230	-19 270
Muut henkilösivukulut	-2 804	-3 390	-4 450
Henkilöstökulut yhteensä	-80 270	-129 427	-138 736
Poistot ja arvonalentumiset			
Suunnitelman mukaiset poistot	-296 802	-290 800	-491 911
Liiketoiminnan muut kulut	-22 743	-17 858	-17 048
Liikelylijäämä	9 917	-107 159	-334 144
Rahoitustuotot ja -kulut			
Muut rahoitustuotot	14		
Muut rahoituskulut	-10		
Korvaus pääomasta	-21 381	-21 381	-21 381
Rahoitustuotot - ja kulut yhteensä	-21 377	-21 381	-21 381
Ylijäämä ennen satunnaisia eriä	-11 460	-128 540	-355 525
Ylijäämä ennen varauksia	-11 460	-128 540	-355 525
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)			
Tilikauden yli-/alijäämä	-11 460	-128 540	-355 525

TAMMELA

www.tammela.fi

9.2 Vesilaitoksen rahoituslaskelma

	TA 2022	TA 2023
Toiminnan rahavirta		
Liikelylijäämä (-alijäämä)	-107 159	-334 144
Poistot ja arvonalentumiset	-290 800	-491 911
Rahoitustuotot ja -kulut	-21 381	-21 381
Satunnaiset erät		
Tuloverot		
Tulorahoituksen korjauserät		
	-419 340	-847 436
Investointien rahavirta		
Investointimenot	1 430 000	2 195 000
Rahoitusosuus		
Toiminnan ja investointien rahavirta	-1 849 340	-3 042 436
Rahoituksen rahavirta		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Saamisten muutos kunnalta		
Korottomien velkojen muutos kunnalta		
Muut maksuvalmiuden muutokset	1 849 340	3 042 436
Rahoituksen rahavirta	1 849 340	3 042 436
Rahavarojen muutos	0	0

TAMMELA

www.tammela.fi

LIITTEET

TAMMELA

www.tammela.fi

Hallinto- ja kehittämispalvelut**Hallinnon ja talouden palvelualue**

Vaalit
Tarkastustoimi
Hyvinvointipalvelut
Hallinto- ja toimistopalvelut
Henkilöstö- ja työnantajapalvelut
Työhyvinvointipalvelut
Talous- ja hankintapalvelut
Tieto- ja arkistohallintopalvelut

Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue

Elinvoimapalvelut
Työllisyyspalvelut

Sivistyspalvelut**Varhaiskasvatuksen palvelualue**

Varhaiskasvatuksen hallinto
Päiväkodit
Perhepäivähoito
Lasten kodinhoitotuki
Muu päivähoito
Esiopetus

Perusopetuksen palvelualue

Koulutoimen hallinto
Koulut
Muu opetus
Toinen aste
Lukio-opetus

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut
Kansalaisopisto
Taiteen perusopetus

Tekniset palvelut**Kiinteistöjen palvelualue**

- Tilapalvelut/Kiinteistönhoitopalvelut
- Asumispalvelut
- Muiden tilojen vuokraus
- Ulkopuolisille tehtävät työt

Yhdyskuntatekniikan palvelualue

- Mittaus- ja paikkatietopalvelut
- Maa-alueiden kehittämis- ja ylläpitopalvelut
- Kunnallistekniset palvelut

Kaavoituksen- ja lupien palvelualue

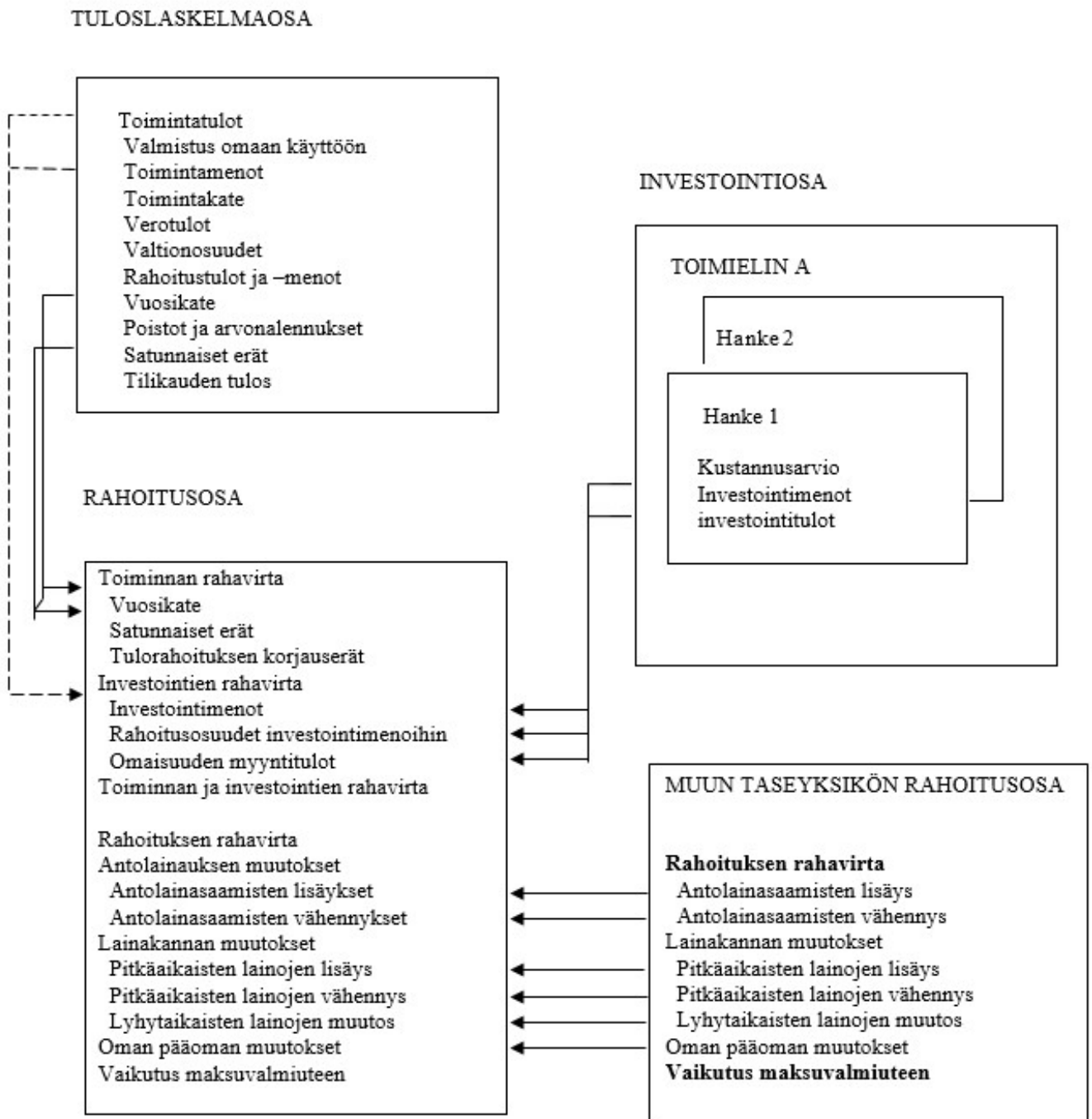
- Kaavoituspalvelut
- Rakennusvalvonnan palvelut
- Ympäristöpalvelut

Ruoan- ja puhdistuksen palvelualue

- Ruokapalvelut
- Puhdistuspalvelut

Vesihuollon palvelualue

- Vesilaitos
- Viemärlaitos

Tuloslaskelman keskeiset käsitteet**Toimintakate**

Ilmoittaa paljonko käyttötalouden kuluista jää katettavaksi verotuloilla ja valtionosuuksilla.

Vuosikate

Kuvaa kunnan kokonaistulorahoitusta.

Ilmoittaa riittäkö kunnan tulorahoitus kattamaan pitkävaikutteisista tuotannontekijöistä aiheutuneet kulut eli pysyvien vastaavien (aikaisempi nimitys käyttöomaisuus) poistot.

Tilikauden tulos

Kertoo kunnan tilikauden jaksotettujen tulojen ja menojen erotuksen, joka lisää tai vähentää varauksia tai vapaata omaa pääomaa.

Tuloslaskelman tunnusluvut**Toimintatuotot/toimintakulut, %**

Kuinka paljon toiminnan kuluista saadaan katetuksi palvelusuoritteiden myynti- ja maksutuotoilla sekä muilla varsinaisen toiminnan tuotoilla

Vuosikate, %

$100 \times (\text{vuosikate} / \text{toimintatuotot} + \text{verotulot} + \text{valtionosuudet})$

Vuosikate/poistot, %

$100 \times \text{vuosikate} / \text{poistot ja arvonalentumiset}$

Kun tunnusluvun arvo on 100 %, oletetaan kunnan tulorahoituksen olevan riittävä. Oletusta voidaan pitää päteväenä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Investoinneilla tarkoitetaan tällöin poistonalaisten investointien omahankintamenoa, joka saadaan vähentämällä hankintamenoa valtionosuudet ja muut rahoitusosuudet.

Tulorahoitus on ylijäämäinen, kun vuosikate ylittää poistot ja alijäämäinen, kun vuosikate alittaa poistot. Myös nämä väittämät pitävät paikkansa vain, jos poistot vastaavat keskimääräistä vuotuista investointitasoa. Jos vuosikate on alijäämäinen, on kunnan tulorahoitus heikko.

Vuosikate, 1000 € ja €/asukas

Kuinka paljon talousarviovuoden tulorahoituksesta jää investointien ja muiden pitkävaikutteisten menojen kattamiseen.

Rahoituslaskelman tunnusluvut

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta

Rahoituslaskelman välitulot toiminnan ja investointien rahavirta itsessään on jo tunnusluku, jonka positiivinen (ylijäämäinen) määrä ilmaisee sen, kuinka paljon rahavirrasta jää nettoantolainaukseen, lainojen lyhennyksiin ja kassan vahvistamiseen ja negatiivinen (alijäämäinen) määrä ilmaisee sen, että menoja joudutaan kattamaan joko olemassa olevia kassavaroja vähentämällä taikka ottamalla lisää lainaa.

Toiminnan ja investointien rahavirta –välituloksen tilinpäätösvouden ja neljän edellisen vuoden kertymän avulla voidaan seurata investointien omarahoituksen toteutumista pitemmällä aikavälillä. Omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvoonna on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi.

Investointien tulorahoitus, %

$100 \times \text{vuosikate} / \text{investointien omahankintameno}$

Investointien tulorahoitus –tunnusluku kertoo, kuinka paljon investointien omahankintamenosta on rahoitettu tulorahoituksella. Tunnusluku vähennettynä sadasta osoittaa prosenttiosuuden, mikä on jäänyt rahoitettavaksi pääomarahoituksella eli pysyvien vastaavien hyödykkeiden myynnillä, lainalla tai rahavarojen määrää vähentämällä.

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1.000 euroa

= *Toiminnan ja investointien rahavirta - välituloksen tilinpäätösvouden ja neljän edellisen vuoden kertymä (rahoituslaskelmasta)*

Investointien omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvoonna on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi.

Lainanhoitokate

$(\text{vuosikate} + \text{korkokulut}) / (\text{korkokulut} + \text{lainanlyhennykset})$

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun.

Kassan riittävyys (pv)

$365 \times \text{rahavarat } 31.12. / \text{kassasta maksut tilikaudella}$

Tunnusluku kuvaa kunnan maksuvalmiutta ja se ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan katata kunnan rahavaroilla.

